

Излиза на 15 и на 30 съ-
мѣсѣцъ.
Писма, статии и дописки
са испроваждаѣ до Ивана А-
жепова въ Букурещъ, до Р.
Блажкова въ Русчукъ, до Д. В.
Хранова въ Видинъ и до кн.
„Промышление“ въ Ц/градъ.

Администрацията са на-
мира на Str. Sv. Anton, N° 14.

ЗНАНИЕ

Годишната цѣна на въ-
стникътъ е:
За Ромъния . . . 12 фр.
За Русчукъ и
Австрия 14 „
За сичка Ев-
ропейска Турция . . . 16 „
За Россия 5 р.

Неплатени писма са вър-
щатъ назадъ.

ИЗДАНИЕ ЗА НАУКА И ЛИТЕРАТУРА.

* * *

Ти ми казвашъ, зимбилъ цвѣте,
Че не можешъ да блѣстишъ,
Че студове, че вѣтрове
Ти не даватъ да цвѣтишъ!
Успокой са, мой зимбилко,
Ти ще видишъ ясенъ день,
А азе ща да завѣна
Още крѣхакъ и зеленъ.
Мене говатъ вѣтровете
Съ своята страшна мокрота
И хората съ своята глупостъ
И съ своята простота,
А най-много ма прислѣдва
Мойта собствена душа,
Защото ми препятствува
Съ „дано“ . . . да са утѣша.

С Л А В А.

V.

Въ селото ни живѣше единъ мършавъ, косте-
ливъ и жгѣтъ билѣринъ, който, — како сѣки янелия
— са завѣмаше да направи сичко, а не правеше ни-
що. Тоя билѣринъ бѣше родомъ изъ Янинското село
Мецово. Въ това село сичките грѣци са раждатъ
готови билѣре и лѣкуватъ и болно, и здраво. Най-
напредъ Янаки, — така бѣше името на нашиятъ
грѣкъ, — лѣкуваше хората ту съ лай-лай кучица,
ту съ локмаруху, ту съ копривка, ту съ живакъ, ту
съ балзамъ пашота, но когато нашите бабички, —
които сѣ твърде умни и разумни жени и които сѣ
видѣле презъ животътъ си различни болѣсти, — са
погрижиха да превзѣматъ Янаковиятъ билѣрски за-
наятъ, то тоя уменъ и ученъ мъжъ захвана да лѣчи
малко и да излѣкува още по-малко. Ехъ, майстор-
ки сѣ нашите бабички! Не преминаха нито двѣ го-
дини, а Янаки осиромаша, окѣся са и захвана да
проси като сѣки божекъ. Трѣба да ви кажа и това,
че оние времена, — тие времена не бѣха твърде
одавнашни, — не приличаха на сегашните, защото
билѣрете, които морѣха тогава свѣтътъ, не изпразва-
ха баремъ кесите ни. Въ онова време на билѣринътъ
даваха не пари, а единъ му дадне вѣлница, други —
житце, трети — сиренце, а четвърти — ейчица. А

днешните екиме? — Днешните екиме лѣкуватъ съ
кримотартаро, съ варени и съ печени лѣкове и съ
различни други болдисани и прецѣдени водици, а мо-
ратъ хората както и билѣрете, — даже и повечко,
— като имъ земаѣтъ и ризата отъ гърбътъ. Азъ позна-
вамъ такавъ единъ екиминъ, който е спечѣлилъ за
три години цѣли сто хиляди грошовци! А я попи-
тайте го, колко хора е излѣкувалъ за тая сума? —
Излѣкувалъ е само мъртвите. . . Истина казваше
дѣдо Панчо Трѣската, че попѣтъ, екиминътъ и ко-
пачътъ сѣ ортаци! . . Но изведнашъ Янаки разбо-
гатъ и зачуди и старо и младо. Азъ ща да ви по-
разскажа за тие нѣща малко по-наширочко. Хората
и до днешниятъ день разказватъ голѣми чудесии за
Янаки и за неговите богатства. Слушайте и чудете
са. Янаки живѣше близо до дѣда Христа Хиндалътъ,
а дѣдо Христѣо бѣше единъ отъ най-голѣмите ма-
гесници. Когато Янаки видѣлъ, че билѣрскиятъ за-
наятъ не върви и че отъ бабичките не може да са
укрие нищо, то захваналъ да глѣда какво прави
дѣдо Христѣо и залѣгналъ да изучи неговиятъ за-
наятъ. Дѣдо Христѣо пристапалъ да научи своятъ
ученикъ нѣколко магии за деветъ мѣскрки и училъ
го седемдесетъ и седемъ дня. — „Янаки, казваше
мама, бѣше такавъ антихристѣ, щото и дявовете не
знаѣха какво да праватъ съ него. Той изучилъ сич-
ките магии до толкова бѣрзо, щото уплашилъ и
дѣда Христа тартарътъ. Янаки четеше и Соломо-
нията. . . Дѣдо Христѣо не знаеше да чете. Когато
дѣдо Христѣо видѣлъ какавъ дяволъ е станалъ Яна-
ки, то и той отстъпилъ нѣколко крачки назадъ!“

Когато Янаки испекалъ занаятътъ си, то пови-
калъ сичките дяволе и зарѣчалъ имъ да му доне-
сатъ парици. „Дайте ми злато и сребро, ако не ис-
кате да ви вобра въ кози рогъ,“ казалъ Янаки. Сич-
ките тие нѣща ни разказа Цона Пѣнина. Тя чула
когато Янаки говорилъ съ стариятъ дяволъ и когато
той заповѣдалъ на своите синове, на малките дявол-
чета, да донесатъ изъ адъ нѣколко торби съ жѣл-
тици. Най-напредъ ние и не мислѣхме да повѣрваме
на кака ви Цона, защото тая Цона бѣше голѣма
„иди-доди,“ хлѣвуста женица, излизана пара и „за-
тѣкай-уши,“ — сичкото село я наричаше „сваха,“
„лааа“ или „сойтария;“ сичкиятъ свѣтъ знаеше, че
тя обича да лѣже и да разказва на хората „не
врѣли и не кипѣли“; сичките коприсенци са боѣха
отъ нейниятъ „хлапаръ,“ който обичаше да облае
и сухо и сураво, — но у насъ дойде и Петарчо и

разказа ни същото, щото ни каза и хлапарът. Пегарчо живеше при Янаки, тълчеше по цѣль денъ различни бурѣне и варѣше на чорбаджиятъ си ѣдене, а когато добрите хора захванаха да говорятъ за Янаки съвѣквѣ нѣща, то майката отиде и зема дѣтето си . . . Никой не обича да има работа съ лопавите хора; сѣки мисли за къщата си и за челедѣта си; ни единъ не ще да има работа съ дяволете. Веднашъ Цона излѣзла по сръдъ нощъ на дворѣтъ да набере трѣсчици и да тури подъ мѣдникѣтъ, защото си варила царйовици. Това са случило между първи и втори пѣтли. Трѣба да знаете и това, че въ онова време биле *нечистите дни*, които са продължаватъ отъ колѣда и до водизи. И ето, излѣзла Цона на дворѣтъ и заборавила, магаричата, да са прекръсти и да спомѣне божието име и името на св. Харалампия! . . . Когато си набрала трѣски и когато са изскачвала по сѣлбата, то усѣтила, че нѣкой върви слѣдъ нея и пѣшка! Обърнала са да види кой е и испуснала трѣските! Слѣдъ нея вървѣлъ половинъ човѣкъ и половина козелъ: образѣтъ му черенъ и джлагъ, очите му горатъ като два вжглена, езикѣтъ му са лѣщи като нажежено желѣзо, роговете му стѣргатъ нагоре като у старъ козелъ, а опашката му била като у селскиятъ бикъ. — „Цонке, Цонке, я поглѣдай ма, Цонке!“ казалъ той и озвѣнилъ ѣ са до толкова страшно, щото тя, клѣтницата, изгубила и умѣтъ си, и разумѣтъ си. „Зѣбите му, казваше тя, бѣха като у куче. — Какъ да са не уплаши човѣкъ!“ Тя, сиротата, иска да побѣгне, а не може; иска да извика, а нѣма гласъ; иска да са прекръсти, а рѣката ѣ са не повдига; иска да помисли за бога, а въ главата ѣ са въртатъ само дяволе, и стари и млади . . . Краката ѣ са подкосиле и тя сѣднала на сѣлбата. „Такавъ страхъ никога не бѣхъ виждала,“ казваше тя слѣдъ време. — „Хайде върви слѣдъ мене,“ казалъ черниятъ човѣкъ. Тоя черенъ козелъ е билъ най-стариятъ дяволъ, който са нарича сатана. Когато той видѣлъ, че Цона не ще да върви слѣдъ него, то я хваналъ за рѣцете и затѣтралъ я въ къщата на Янаки. Влѣзле вътре. Да ви разскажа сега какви чудесни е видѣла Цона въ Янаковата къща. Янаки лѣжалъ на шилтето, пушилъ джлагъ чубукъ и пилъ ракия изъ златна чашица, а около него са въртатъ нѣколко хилѣди дявола и праватъ различни срамоти: едни играятъ на посадникъ, други пиятъ ракия, — дяволете никога не пиятъ вино, защото съ него са комкватъ християненете, — облизватъ са и викотатъ са; а трети ѣдатъ мѣрсно (блажно), ако тая нощъ и да била презъ постенъ день, преди водоосвѣщение или преди трети бѣдни вечеръ. — „Поклони са и рѣчи му добро-вечеръ,“ казалъ стариятъ дяволъ и посочилъ съ пѣрстъ камъ Янаки. Сирота Цона! Тя са растрѣперала отъ страхъ, поклонила са, поглѣдала камъ Янаки тѣжно и жалостливо и профѣкла „добро вечеръ!“ А Янаки и сичките неговѣ до-стове извикале изъ сичкото си гърло: „голѣма порасла,“ а не казале: „далъ ти господъ добро,“ защото дяволете са боятъ да спомѣнуватъ божието име,

„което мереше на теманъ и на бѣлъ восакъ.“ Тогава дяволете са задовиле да играятъ хоро и да пѣятъ различни дяволски пѣсни. Най-напредъ тие испѣде тая пѣсень:

Баба леса
Зажени са,
Сички люде
Ти калеса,
Дѣда вжлча
Не калеса,
Че му сѣ бѣи кѣлките
И му сѣ остри зѣбите.

Когато хорото са разскачало, то стариятъ дяволъ накаралъ младите дяволчета да поиграятъ заедно съ Цона. „О леле, боже, казваше послѣ Цона, насмалко щѣха да ми строятъ краката. Скачала сѣмъ отъ втори до трети пѣтли като луда Лака. Да пази господъ сѣкиго отъ дяволскиятъ посадникъ!“ Дяволете мислиле да я уморатъ до толкова, щото душицата ѣ да иде въ пѣкалѣтъ, но пѣтлите погѣле трети пѣтъ и избавиле още една душа отъ тѣхните мѣки. Пѣтелѣтъ е благословенъ отъ св. Петра. Когато Цона чула пѣтлите, то изведнашъ са намѣрила на сѣлбата въ своята къщица, а трѣските се още са намиратъ въ рѣцете ѣ! . . . Дяволете и магисниците сѣ майсторе на сичко! Ето какви голѣми чудеса вършеше Янаки; ето какви пакости правѣше тоя дяволски човѣкъ! Нека ни упави господъ богъ отъ такива хора . . . Коприщица е християнско село, има двѣ черкови и моли са бсгу като въ манастиръ; нашите жени ходатъ по два пѣти въ черкова, — презъ велики пости по три пѣти, — исповѣдатъ са и комкватъ са сѣки пости и даватъ за богъ да прости; а нашите мѣже цѣли двайсетъ години събиратъ камане и керпиче за „возобновлението на храмѣтъ свѣта богородица,“ и възобновило би го, ако на нѣкои отъ чорбаджиете да не би потрѣбале хубави и богати къщици; най-послѣ, наша Коприщица почти сѣкога са е прославляла за своето цѣломѣдрие и за своето богопочитание. Разбира са, че ако сичкото това да не би било така, то нашите учени попове не би живѣле до дълбока старостъ, нашите праведници Нетковици и Главговици не би харизвале обидите си на владишките дяконе, нашите мазни чорбаджие не би ходиле на божи гробъ и на св. Сивая и нашите хрисими юнаци не би затвориле читалището. Но както и да е, а нашите селѣне сѣ станале до толкова праведни, щото отъ сега нататѣкъ ни единъ Янаки не смѣ вече да си играе съ душиите имъ . . . Ехъ, каква сѣмъ ти и азъ! И азъ не сѣмъ по-добра отъ Цона Пѣнина. Захванахъ да ви разсказвамъ за Петровата свадба, а свършихъ съ Павловиятъ помѣнъ. Да ви пази господъ отъ бѣрбанѣвъ човѣкъ, отъ козя краста и отъ костеливи орѣхи!

VI.

Да ви кажа право, азъ бѣхъ заборавила вече, че бѣхъ са наѣла да ви разсказвамъ не за Коприщица и не за нейните богомолни Нетковици, а за Драгана и за гиздава Слава. Азъ ви казахъ, чини

ми са, че Драганъ са ослани съ есена слана, че неговата гиздава женица му парани сърцето тежрде дълбоко и че срамътъ му бѣше доста голѣмъ. Дълго време сѣдѣлъ той и мислилъ какво да прави, дълго време молилъ жената си да са върне въ бащината му къща и дълго време бѣгалъ отъ хората . . . А знаете ли какво казватъ хората? — Ако дяволътъ да би ималъ своя работа, то не би трошилъ чуждите кола. Драганъ сѣди и мисли, а дяволътъ му шепне на ухо: „Иди при Янаки и помоли го да ти помогне. Той е помогналъ вече на много луди и перазбрани хора.“ — „Да ида или не?“ са пита Драганъ, а на сърцето му кици цѣлъ пжкалъ. Отишѣлъ . . . — „Защо си дошѣлъ, Драгане?“ го попиталъ Янаки. — „Дошѣлъ съмъ да та помола да ми помогнешъ, казалъ Драганъ. — Помогни ми и избави ма отъ моите ядове, и азъ ща да ти дамъ щото и да поискашъ.“ — „Какво искашъ? казалъ Янаки. — Казвай. Азъ съмъ готовъ да направа за тебе щото и да ми кажешъ.“ — „А ето що, проговорилъ Драганъ и въздихналъ тѣшко и дълбоко. — Жената ми е пощъркаѣла. Преди нѣколко недѣли тя побѣгна изъ бащината ми къща, а сега бѣга и отъ мене! . . . Главата ми са върти, като на шемедна овца. Моиятъ сиромашъ баща ходи като лудъ, и по цѣлъ день ми бжбре: „осрами твоята млада жена нашата честна и честита къща, мой мили синко! Тѣжакъ е, мое дѣте, нашиятъ кржстъ! Нѣма вече за назе животъ и веселие.“ — „Азъ ща да ти помогна, казалъ Янаки, но и ти трѣба да ма слушашъ, да исполнявашъ заповѣдите ми и да ми не отврщашъ.“ — „Кажи ми какво трѣба да права, отговорилъ Драганъ. — Азъ съмъ готовъ да направа сичко, щото и да ми кажешъ. Казвай . . . Азъ слушамъ, като дѣте.“ — „А ето що, казалъ Янаки. — Земи една хартия и напиши съ кржвѣта си, че са обявашъ да служишъ и мене и на дяволътъ и че са отричашъ отъ Христа. Разрѣжи ржката си и направи червено мастило. „Азъ, Драганъ Божиловъ, са обявамъ да служа на киръ Янаки Янелията и на най-голѣмиятъ тартаръ върно и чистосърдечно . . .“ Пиши де.“ — „Какво? Що? Какво ми казвашъ ти? извикалъ Драганъ и позеденѣлъ, като върбово листо. — Знаешъ ли ти, гржцки тартару, че азъ ща да та удуша, като петровско пиле? Да служа на дяволътъ! Почѣкай малко . . . По-напредъ ща азъ да та испровада при твоите дяволе, а послѣ вече ща да дойда и самъ въ адъ при тебе . . .“ И Драганъ изскокналъ ванъ и отишѣлъ си. — „Азъ ща скоро да ти покажа кой е Янаки Янелията; азъ ща да ти покажа кой е тартаръ; азъ ща да ти покажа, че съ Янаки не трѣба да са шегуватъ и най-збватите хора . . . Я глѣдай го ти какавъ са е наежилъ . . . Псува! . . . Скоро ще да видиме кой е юнакъ и кой е поплаюкво,“ викалъ Янаки слѣдъ Драгана.

Слѣдъ три недѣли са разболѣлъ дѣдо Божиля и пригетовилъ са да остави тая свѣтъ. Драганъ сѣдналъ при баща си, хваналъ го за ржката и плаче. — „Защо плачешъ, мой синко, защо тжгувашъ? по-

питалъ дѣдо Божиля синътъ си. — Ако плачешъ за жената си, то и господъ не може да ти помогне . . . Не плачи. Тя е сама крива. Азъ жалѣя не нея, а тебе. Да не ни е оставяла, да не е оставяла къщата ни . . . Остави я, синко, остави я! Остави я на бога . . .“ Драганъ заплакалъ още по-силно. Въ това време той не мислилъ нито за Слава, нито за себѣ си, нито за срамовете си, а боялъ са отъ Янаки. — „Тоя гржцки магиосникъ ще да умори моиятъ сиромашъ баща, си мислилъ той. — А сичкото това ще да са случи чрезъ мене! Не бива така. Щото съмъ варилъ, това трѣба и да сжрбамъ.“ Послѣ тие размишления Драганъ скокналъ на-краки, отишѣлъ бжрзо при Янаки и поклонилъ му са до поѣсѣтъ. — „Помогни ми, добри човѣче, помогни ми за господа бога!“ казалъ той съ сжлзи на очите. — „Е, какво? Дойде ли ти умѣтъ въ главата? попиталъ Янаки. — Ти одавна вече би трѣбало да направишъ така, а не да ма плашишъ и да ма псувашъ. Азъ са не боя отъ никого. Казвай де! Щепъ ли да ми дадешъ расписка? А?“ — „Какво ща да права, боже, какво ща да права?“ извикалъ Драганъ и заплакалъ. — „Азъ ти казахъ вече какво да правишъ, казалъ Янаки. — Дай ми расписка, че ще да служишъ както мене, така и на дѣда си дявола, и азъ ща да ти дамъ злато, сребро и едаръ добитакъ . . . Моите дяволе ще да накаратъ жената ти да остави своите чудесии, да са върне въ бащината ти къща и да почита родителите ти . . . Но защо да ти говора много-много? Дай ни расписка, и ти ще да бждешъ пжрвъ човѣкъ въ селото.“ — „Не мога, добри човѣче, не мога! казалъ Драганъ. — Господъ ще да ма накаже за това.“ — „Ако не щешъ и ако не можешъ, то иди къдя щешъ, отговорилъ Янаки. — Не азъ съмъ дошѣлъ при тебе, а ти при мене. Хайде върви си. Ако не дадешъ расписка, то нѣма да видишъ добро.“ Драганъ молилъ, плакалъ и въздихналъ, но когато видѣлъ, че Янаки нѣма да го утѣши, то са върналъ дома си още по-тжженъ. Влазя въ къщата си, а дѣдо Божиля бере душа . . . — „Добре, мой сине, че си дошѣлъ, казалъ дѣдо Божиля. — Ние трѣба да са простиме. Иди и повикай булаката. Тя трѣба да дойде да я опроста. Тѣшко ѣ и горко ѣ ако не дойде. При предсмъртната постѣля трѣба да дойдатъ и най-вжрлите душмане . . .“ Драганъ отишѣлъ у дѣдови Цвѣткови и намѣрилъ Слава въ градината. — „Славо, мила моя Славо, хайде да идеме у татови. Моиятъ старъ бащица умира и иска да та благослови и да та прости.“ — „Не ща да ида, казала Слава. — Азъ не мога да дамъ на твоиятъ баща нито здраве, нито животъ, а благословението му не ща. Само кривите искатъ прощение отъ правите, а азъ не съмъ крива.“ — „Хайде, Славо, да идеме, молилъ Драганъ. — Ако не дойдешъ, то ще да направишъ голѣмъ грѣхъ!“ — „А кой ти е казалъ, че ща да направа голѣмъ грѣхъ, ако не дойда? попитала тя. — Не майка ти ли са е завѣла да брои хорските грѣхове? Прати я въ черкова да каже на християните нѣкое слово.“ — „Охъ Славо, ти си много крива предъ мама!

казалъ той. — Ти сѣкога са е старала да скрие твоите лошабини и сѣкога та е хвалила предъ хората.“ — „Хвалила ма е! извикала Слава и тупнала кракътъ си о земята. — Хвалила ма е, а разказала е на сичкиятъ свѣтъ, че азъ съмъ мързелива, непослушна, вѣтарничава и луда! . . . Ако да би ма хвалила, то хората не би втикале пърстете си въ очите ми . . . Зная азъ какъ ма е хвалила.“ — „А нема на хората е било нужно да са разказва? Тие и сами видатъ. Слѣпи хора нѣма на тоя свѣтъ. Хайде да идеме при тата и помоли го да та прости и да заборава станалото.“ Въ това време въ градината влѣзла баба Цвѣтковица. Тя, както и Драганъ, помолила своята дъщеря да иде при свѣкарътъ си и да го помоли да я прости, защото е и грѣшно, и срамотно . . . Послѣ дълги молби Слава пристанала да иде, но щомъ излѣзла съ Драгана на улицата, то насрѣща имъ иде Янаки и плаща я съ пърстѣтъ си! — „На каде си са ухитила? попиталъ той. — Глѣдай да са не сирѣпнешъ. Чичо ти Янаки не обича да са шегува . . .“ Слава са уплашила и побѣгнала назадъ, а Драганъ останалъ на улицата и не знае какво да прави! Замаялъ са сиромаштъ! — „Що? Щешъ ли да ми дадешъ расписка?“ попиталъ Янаки. — „Ща, отговорилъ Драганъ. — Помогни ми, чичо Янаки . . . Азъ ща да ти дамъ и двѣ расписки, ако искашъ.“ — „Ако е така, то хайде да идеме у мене.“ Отишли. Когато влѣзле въ Янаковата стая, то Янаки земалъ една зелена паница, напжлнилъ я съ вода, насиналъ въ нея нѣкакъвъ си червенъ прахъ (суха кръвъ отъ жмя осойница) и захваналъ да шушне нѣщо си. Шушналъ, шушналъ, и най-послѣ рѣкалъ Драгану: Пини малко отъ тая вода и занеси на баща си да пине и той малко . . . Баща ти ще да оздраве.“ Драганъ пиналъ . . . Водата била вонѣща . . . — „Дай ми сега расписка,“ казалъ Янаки. — „Не погубвай душата ми, чичо Янаки! казалъ Драганъ. — Не искамъ расписка. Мола ти са, чичо Янаки.“ — „Какво? извикалъ Янаки и свирналъ. — Ти са обѣща, че ще да ми дадешъ расписка, а сега са отказвашъ!“ Изведнашъ стаята са напжлнила съ дяволе. — „Да го разскжсаме, момчета!“ викналъ единъ. — „Да го удавиме!“ викалъ други. — „Да го издеме!“ викалъ трети. — „Да го занесеме въ пжкалътъ, — той е вече нашъ!“ викалъ четвърти. — „Почѣкайте, казалъ стариятъ дяволъ, който сѣдѣлъ на тронътъ съ корона на главата и съ скиптръ въ ржката. — Азъ зная, че той ще да ни даде расписка и че ние ще да го направиме голѣмъ човѣкъ.“ — „Не ща азъ нито вашето добро, нито вашето богатство, нито вашето щастие, извикалъ Драганъ и предъ очите му потемнѣло. — Господъ и св. Никола ще да ма отбранатъ.“ — „Ако е така, извикалъ дяволяскиятъ царъ, то трѣба да го разскжсате на малки парченца, момчета!“ Дявоletes скокнале и захванале да дърпатъ Драгана ту на една, ту на друга страна; но той са пооконитилъ малко и прекржстилъ са. Глѣда, — дявоletes са изгубиле заедно съ Янаки, и той стои на улицата на онова

сжщо мѣсто; на което го оставила Слава. Постоялъ Драганъ, постоялъ и тржгналъ да си иде, ако кратката му и да са поткосяле часъ по часъ. Когато влѣзаль въ ежщата си, то намѣрилъ своятъ стари бащица мжртавъ. Дѣдо Божиля лѣжалъ на шарената пжстъ блѣднъ и студень, а неговата сирота бабичка сѣдѣла до него и плачала горчиво и неутѣшно. — „Тато, прости ма! извикалъ Драганъ. — Азъ та погубихъ, азъ ти ископахъ преди време темниятъ гробъ, азъ ща да та закопая . . . Ако да не би са скараль съ проклѣти Янаки, то нищо не би са случило и азъ не би останаль сираче.“ — „Какво бжрборишъ, мое дѣге! попигала баба Божилица. — Ти си ходилъ при Янаки!“ — „Ходихъ, мамо, ходихъ. Азъ ходихъ да го помола да помогне тату и да ми вжрне назадъ жената, но той ми наговори такива нѣща, щото азъ са уплашихъ и побѣгнахъ . . .“ Драганъ са боялъ да каже на майка си сичко. — „Ти си направилъ голѣмъ грѣхъ, мой синко! казала старата и праведната женица. — Грѣшно е да искаме помощъ отъ магносниците и да слушаме сжвѣгите имъ. Ти трѣба да постишъ седемдесетъ и седемъ пондѣльника. Моли са на св. Никола да та прости . . . Той е добаръ свѣтия.“ (Свжршва са).

ЗА ДОИСТОРИЧЕСКИТЕ ВРЕМЕНА.

Старовременните перси сж са покланяле на свѣтлината, която са е считала за синъ на слжцето. На това божество, което е посидо пме Ормуздъ, тие сж принасяле изобилни жертви; изграждае му сж на възвишенните мѣста богати храмове, въ които сж живѣле и жерците на слжцето; най-послѣ, на жертвенникътъ, на който е горѣлъ свѣщенниятъ огнь, тие сж глѣдале съ стархъ и съ почитание. Ако тоя огнь изгасваль по каквато и да е причина, то това са считало за голѣмо нещастие; а ако нѣкой са приближалъ до свѣщенниятъ огнь и духаль го съ своите грѣшни и нечисти уста, то са наказватъ съ смжртъ. Подобни храмове и една малка частъ отъ старовременните огнепоклонници сжществуватъ и до днешниятъ день. Персийските парси (огнепоклонници), — ако и да живѣятъ между мохамеданете и христненете, — и до днесъ още ходатъ на поклонение въ своятъ огнехранителни манастиръ, който са намира въ градътъ Баку. Да кажеме нѣколко думи и за тоя манастиръ, защото неговото описание ще да бжде доволно интересно за нашите читатели. Ето що говори Хартвегъ за тоя манастиръ въ своята книга „Чудеса на подземниятъ свѣтъ.“ „Както голѣмите манастире на Востокъ, които са подвжргаватъ доволно чѣсто на разбойнически нападения, и огнепоклонническиятъ храмъ Алегша е укрѣпѣнно здание, въ четирижголникътъ на което са намира голѣмъ дворъ. Отъ вжнкашните нападѣния това здание може да са защищава отъ террасовидните покриве. Околната стѣна може така сжщо да служи за ограда на жилицата и на келните, които сж изградени по дворътъ. Входътъ отъ камъ сѣверната страна е откритъ съ врата, на които, за по-голѣма безопасностъ, е направенъ бастионъ. Камъ не-

говниятъ горещъ кагъ вода сжлба. Вечеръ отъ това мѣсто са открива чудесенъ видъ. Вне видите на сѣкаде огнойве, които изскачатъ изъ пукотините и изъ ямите по сжсѣдните полета, дѣто земята не е твърде ягеа, и съ своите езици, които приличатъ на змийини, чегато търсатъ нова храна, ако тие и да са хранатъ изъ самата вътрѣшностъ на земята. Отъ тие трѣпещуци огнойве са не появява никакавъ димъ: тие биватъ свѣтли, като очистенно злато и повдигатъ са твърде живописно въ прозрачния ефиръ. На дворътъ са намира четиригол-на кула, която са поддържа съ четири стълбове. Въ срѣдата на обграденото отъ нея пространство са намира котлообразна джлбочина, отъ 3 до 4 стъпки широка, въ която, по думите на жерците, вѣчниятъ огнь храни тѣхното божество още отъ най-джлбоките старини. Из-вънъ храмътъ, т. е. отъ опоза мѣсто, отъ което газтъ захваща да излазя изъ земята, до самата джлбочина или до самиятъ кладенецъ е проведена трѣба, която достав-лява материялъ за огньтъ. Нѣколко трѣби проваждатъ тоя сжщи горящи газъ и горе на кулата въ четири вмѣ-стилища, които са намиратъ по едно на сѣки единъ жгалъ; но отъ тѣхъ само изъ дѣте, на противоположните жгале, пламти жалтеват-бѣлъ пламникъ, а въ другите двѣ той по нѣкакавъ си случай е изгасналъ вече. Въ срѣдата са намира трѣзбецъ (вила), който са парича тирсутъ. Раз-сказватъ, че ужъ дяволтъ едно време билъ присвоилъ властта надъ хората и че ги управлялъ съ страшно вар-варство. Жителите са обжрнали съ своята молитва камъ бога и биле „услышани“ отъ него: отъ небето слѣзалъ ангелъ и забилъ въ земята тоя трѣзбецъ, който свидѣ-тельствува, че богъ е принялъ изново своята властъ надъ хората. Около дворътъ сж расположены двацетъ и двѣ велики, които иматъ голѣмо сходство съ келиите на на-шите манастире. Сичките тие келии сж твърде малки и нѣматъ (освѣнъ едно чердже) никакви домашни припа-дѣжности, но отличаватъ са съ това, че чрезъ проведен-ните трѣби жилищите имъ могатъ да иматъ по своето же-лание свѣтина и топлина, ако само запалатъ газтъ. И така, невѣжественните огнепоклонници на Алегша цѣли столѣтия сж са ползувале отъ газово освѣщение, когато въ аудиторните и въ кавенетата на високоучена Георгия Августа то е добило значение само презъ пролѣтъта въ 1861 година.“ — Неизвѣстно кога е билъ ископанъ близо до храмътъ кладенецъ, който има 50 стъпки джлбочина и въ който са сжбира голѣмо количество горящи газъ, ако тоя газъ и да са повдига постоянно нагоре. Кохъ (Wanderungen im Oriente 1843—1844) говори, че той виде не е срѣщалъ такова великолѣпно зрѣлище, каквото видѣлъ тука. Устата на кладенецътъ биле закрити съ черга, за да въспрепятствуватъ на газтъ да излазя. Слѣдъ 5 до 8 минути единъ отъ жерците земалъ малко вършина, втикнулъ въ нея западена хартийка и хвърлилъ я въ кладенецътъ, но по-напредъ измъкналъ чергата. Преди да направатъ това, жерците предупредиле чуж-денците да не стоятъ близо, а двата индийца, като свършили своето дѣло, побѣгнале бжрзо и съ особенно внимание. Почти слѣдъ 20—30 минути послѣ това, — отъ когато била хвърлена западената вършина, — зачулъ са страшенъ гжрмежъ, а при това земята са потърсила и изведнашъ изъ нейните джлбочини са повдигналъ ви-

соко камъ воздухътъ огненъ стълбъ, който приличалъ на обжрната съ острата частъ надолу сахарна глава. Съ зачудване, а за първъ пътъ и не безъ страхъ, глѣдалъ Кохъ на тая огненна масса, която постепенно ставаха по-рѣдка и най-послѣ сжвсѣмъ изчезнала. Формата на обжр-натиятъ надолу конусъ пропехожда отъ това, че горя-щиятъ газъ, като излазя изъ кладенецътъ, са разширява постепенно. Само тогава, когато това зрѣлище са появ-ляло предъ очите на Коха нѣколко пъти, той са успо-коилъ вече и билъ въ сжстояние да обжрне на него свое-то исключително внимание. Случва са по нѣкогашъ и та-ка, щото недостаточно предупреденните или твърде безстрашните зрители, като стоятъ твърде близо до по-вдигащата са огненна масса, биватъ окржавани отъ нея до толкова силно, щото мгновено изгарятъ сич-кото свое тѣло, и джлго послѣ това страдаятъ отъ по-слѣдствията на своята неосторожностъ. Това зрѣлище бива най-много величественно въ оние случаи, когато зе-мята е покрита съ мракъ и когато темниятъ небесни сводъ съ своите милиарди ярки звѣзди са простира надъ тая вжлшебна сцена. Едва ли друго нѣкое мѣсто на зе-мята може до толкова силно да способствува на покдо-неннето въ слѣпите стихийни (природни) сили. Отъ само-то огнище на огньтъ, което е широко повече отъ 100 кра-чи, жителите на околните села са ползуваатъ различно. Нѣкои сж устроили тука природна пещъ, въ която пе-катъ своите петури; други си варятъ ѣдене въ мѣдни котлета; трети си грѣятъ вода за омивание, ако това и да е противно на общиятъ восточни обичай. По срѣдата на тие огнойве, които горатъ и съ полза и безъ полза, на чужестранецътъ бива доволно чѣсто чувствително непри-ятно, и той намира себѣ си въ достаточна безопасностъ само тамъ, дѣто земята е твърда и гладка. За да са убѣди въ присѣдството на газтъ даже и по твърдите мѣста, Кохъ земалъ мотиката и провалилъ на едно мѣ-сто тѣсна ямца. Когато дошълъ до нея съ трѣсчица, която била западена отъ другъ единъ огнь, то единъ отъ неговите другаре, като са случилъ случайно по-срѣдъ пламникътъ, отсклонилъ на страна съ голѣма ужастъ и опжрлилъ сюртукътъ си.“ Да видиме сега как-ви сж биле най-главните причини, които сж накарале пер-сите и сѣвѣрните индийци да избератъ за свои най-главни божества сжнцето и огньтъ. Отъ камъ сѣверната граница на старовременна Персия (500 г. до р. хр.) са е намиралъ студени Туранъ (Монголия и Татария), дѣто органически-ятъ животъ е стоялъ на твърде слаба степенъ въ своето развитие, дѣто презъ зимата сж свирѣпствовале снѣжни бури, а презъ лѣтото опустошителни вѣтрове, и дѣто сж са скитале многочисленни разбойнически орди, които сж истрѣбляле сичко, щото и да имъ са е попадало на пъ-тътъ. По тая причина воздухътъ и земята на Туранъ сж биле пълни съ духове изъ царството на темнотата, които почти сѣкога сж биле готови да погубатъ човѣкътъ. На восточната страна е провеходило противното. Въ тая стра-на е царувалъ богъ сжнце (Митра), когото сж окржавале цѣтущи мѣстности, плодотворни потоци и чисти ангели, слѣдователно тя е била царство на доброто и на полезно-то. Тие двѣ естествени явления сж накарале старовреме-ните перси да сжздадатъ двѣ божества, които постоянно са боратъ между себѣ си, които са старатъ да иматъ

влияние сѣки за себѣ си надѣ човѣчеството и които сж причина на човѣческите щастия и нещастия. Тие вѣрования сж съществувале у персите още до Зороастра, който ги е обработилъ, т. е. който имъ е далъ религиозенъ смисълъ. Злиятъ духъ, царьтъ на темнината са е наричалъ Ариманъ. Зороастръ заповѣда на своите послѣдователи да омиватъ тѣлото си, — чрезъ което са чисти и душата, — и да помагатъ на свѣтлината да побѣди темнината. Но ние намираме въ Зороастровото учение и една твърде отличителна черта, която ни пада въ очи именно за това, че тоя персийски мъдрецъ е живѣлъ въ VI. столѣтие до р. х., когато понятията за добродѣтелите на човѣкътъ сж са намираше въ младенческо състояние. Така, напимѣрь, Зороастръ говори, че човѣкътъ е длъженъ да държи тѣлото си въ крайна чистота, да има непорочна душа, да са покланя на свѣтлината и на правдата, да създава полезни нѣща, да оплодотворява земята, да истрѣбва вредителните животни, да варди себѣ си отъ опустошенията, да защищава полетата си отъ вредителните вѣтрове на пустинята и т. н. Когато Зороастръ распространилъ своето учение, то отишълъ въ Аравийските гори, дѣто просѣдѣлъ цѣли десетъ години въ сжвършено уединение. Въ продължението на своите странствования той въздигалъ на сѣкаде жертвеници на бога Огънъ и училъ хората да почитатъ слънцето. Сжщността на Зороастровото учение са виражава въ слѣдующето. Послѣ борбите на двата духа, на доброто и на злото, Ормуздъ остава побѣдителъ, старе са да очисти своето царство отъ сѣко едно зло и накарва Аримана да преклони колѣната си предъ неговата свѣтлина; но Ариманъ, който успѣва съ своята хитростъ или съ своето хладнокрвие да измъже Ормузда, да го приспи и да отвлѣче вниманието му, са появява изново, напжлва оние пространства, които не сж заняти отъ свѣтлината, населява ги съ нечисти духове и съ вредителни животни, напжлва ги съ грѣхове и съ пороци и произвожда темнина и смъртъ. Ормуздъ са пробужда, гови Аримана, населява земята съ полезни животни, а особено съ крави, съ кучета и съ диви кози; но Ариманъ пуца противъ тѣхъ хищни животни, змии и вредителни насѣкоми. Ормуздъ пуца плодородие, оживотворява дърветата, полетата и ливадите, за да принесе на човѣкътъ и на животните изобилна храна, и дава на плодовете сладакъ, вкусъ и животворяща сила; а Ариманъ произвожда опустошителни бури, които изжъртватъ дърветата изъ корѣните имъ и испроважда студени и опустошителни вѣтрове, които отниматъ отъ човѣкътъ и отъ животните и послѣдната храна. Ормуздъ учи хората да бждатъ добродѣтелни, да сж благонравни и да обичатъ правдата; а Ариманъ ги отбива отъ добриятъ пѣтъ, учи ги да праватъ зло и сжвѣтова ги да бждатъ лжжливи и нечисти. И така, между двата духа сжществува постоянна борба и сѣки отъ тѣхъ са старе да владѣ надѣ човѣкътъ и надѣ вселенната, но свѣтлината е по-силна отъ темнината. Когато духътъ на доброто остане побѣдителъ, то за поклонниците на Зороастра наставатъ блаженни времена. Сѣки огнепоклонникъ ще да премине презъ мощтътъ Джинаватъ и, ако остане непороченъ, Ормуздъ ще да го награди съ сичките блаженства. Поклонението на огънътъ са срѣща и у старовременните гръци. Гезестъ

са е считалъ за могъществено божество, което е проявяло своята божественна сила даже и при дѣятелността на вулканите. Молнията така сжщо са е считала у старовременните перси за силно божество. Но да кажеме нѣколко думи и за другите бивши идолопоклоннически религии. Въ сѣверна Европа, на голѣмиятъ и обширниятъ планински полуостровъ Скандинавия, е живѣлъ такавъ едѣнъ народъ, който са е отличалъ съ мъжество и който е предприималъ множество военни походи. По понятията на тоя народъ, вселенната са управлява отъ два духа, отъ добаръ духъ и отъ заль духъ. Първиятъ, Одинъ или Воданъ, е билъ представителъ на храбростта; а вториятъ, Локи и Гелъ (богиня на смъртъта) е билъ источникъ на болѣстите, на нещастията и на оня смъртъ, която произхожда безъ крвопротия и безъ рани. Скандинавците сж изображале своятъ рай съ такива сжщо войнственни бои, каквито сж биде и тие сами. Ежедневните ожесточени войни, окржавенните трупове на хероните, дивите пирования послѣ окончането на бойвете и д. т. сж занимале постоянно въображението на сѣверните жители и създавале сж войнственъ рай и крвожѣдни богове. Подобни вѣрованя са срѣщатъ на о. Исландия и до днешниятъ день. Тука сме длъжни да кажеме и това, че ако за ескимосите, за самоѣдите, за якутите и за други, — които очѣкватъ благотворителното слънце съ неописанна радостъ послѣ дългите и студените зими, — небесното свѣтило е чиста и свѣтла сила, то за африканските народи, които тжрпатъ изжмрѣдни горѣщини, това стѣтило са счита за зло или за страшно божество, защото прислѣдува човѣкътъ съ своите лучи и защото изсушава растителността. Множество морски народи уважаватъ звѣздите, които имъ показватъ пѣтътъ, т. е. които имъ биватъ ръководители въ тѣхните странствования. Колкото за месѣчината, която нѣма особено влияние на човѣческиятъ животъ и която играе незначителни роли въ природата, човѣчеството я е избрало за сжвѣтъмъ мпродобиво и за нездобиво божество. Но първобитните жители на нашата планета сж давали божески почести и на сичките други природни явления, които сж ги окржжале и които сж дѣйствувале на тѣхното въображение съ своята тайнственностъ. Бурята, по понятията на грубото човѣчество, е джханне на нѣкакво си сърдито божество; океанътъ, който погжща въ своите волни множество живи сжщества, е богъ на подземните сили; рѣките, които орошаватъ полетата и които способствуватъ на плодородието, сж пжлни съ нимфи (самодиви) или съ човѣкоподобни сжщества. За да са умилостивятъ тие добри или зли божества, човѣкътъ е билъ длъженъ да имъ принася богати и изобилни жертви. По освѣнъ силите на природата, невѣжественните умове сж почитале и различни други божества. Така, напимѣрь, мнозина сж са кланяле, — кланятъ са и до днесъ, — на змиите. Ако змиепоклонството и да са нарича фетишество, но тая дума означава сѣки единъ предметъ, който е избранъ отъ човѣкътъ за поклонение и който са почита отъ него. На морскиятъ брѣгъ въ Гвинея черните избиратъ за свой фетишъ коза, камакъ, дръво, рѣка и др. т. и покланятъ му са до тогава, дорде свѣтиятъ идолъ не изпълни волята на поклонникътъ. Ако поклонникътъ не е задово-

ленъ отъ своятъ богъ, то го оставя или го разбива и избира си друго божество. Змиепоклонството, което съществува и до днешния денъ въ Дагомея, има съвсѣмъ другъ характеръ. Послѣдователите на това идолоучение иматъ свои опредѣлени обряди и голѣми капища (храмове), въ които са съхраняватъ и отхранватъ тѣхните идоле. Да видиме какво говори французскиятъ корабелни лѣкарь Репенъ за днешните змиепоклонници, съ които старовременните животнопоклонници, както ни са чини, сѣ имале сѣщественно сходство. Когато Репенъ дошълъ, въ 1860 година, въ французската крѣпостъ близо до Вида, то предприпалъ не голѣмо пътешествие по африканския брѣгъ. Когато захвана да сжива, говори той, то вратата на крѣпостта са отвориха, и моето най-първо дѣло бѣше да намѣра капището на боготворимите змии, което са намираше между въскитителни дървета. Това великолѣпно здание са сѣстои отъ громаденъ дървенъ цркъ, който има отъ 30 до 36 стѣпки дължина и повече отъ 20 стѣпки ширина. Цркътъ има два врата, чрезъ които змиите могатъ да влизатъ и да излизатъ. По вътрѣшните стѣни сѣ облѣгнати множество сухи дървета, по които лазатъ множество змии. Като на морски офицеринъ, мене бѣше позволено да влѣза въ капището, но азъ никога не би са рѣшилъ да направа подобенъ подвигъ, ако да не би зналъ предварително, че тие змии сѣ безвредни, или баремъ, че тие не принадлежатъ въ числото на ядовитите. Цѣли стотини змии висѣха по стѣните вътре въ капището или са спущаха отъ таванътъ. Когато ма видѣха, то разливнаха широко своите страшни уста, провиснаха са отъ таванътъ съ три четвъртини отъ своето тѣло и, както ми са чпеше, готвѣха са на неприятелско нападение на мене, ако такова нѣщо и да са не случн, и то, както са види, за това, че азъ са старахъ да не обнаруждамъ ни най-малко враждебно движение въ отношение камъ тѣхъ. Предъ моите крака множество сѣвѣршено голи негри сѣдѣха на колѣне, съ наклонена камъ земята глава, и сѣвѣршаваха идолослужение на змиите, които лазѣха и обвиваха са около тѣлото на поклонниците, а това, въ сѣки случай, свидѣтелствува за безстрашието на послѣдните, или, — може и това да бѣде, — ни доказва, че негрите сѣ убѣждени въ безвредността на тие змии. Множество змии имаха дължина отъ 11 до 12 стѣпки. Съ градските жители тие змии твърде чѣсто са срѣщатъ на улицата: тогава тие падатъ предъ тѣхъ на колѣна, умоляватъ ги да ги опростатъ за тѣхните дързновения, а послѣ това ги повдигатъ осторожно и занасятъ ги, като са извинаятъ предъ тѣхъ сѣка секунда, въ зминното капище и вардатъ ги и отъ най-малкото поврѣждение. Въ капището жерците поднасятъ на змиите различни жертви, които са донасятъ отъ смиренните поклонници. Тие жертви биватъ живи и сѣстоятъ са отъ голѣми и отъ малки животни. Разбира са, че жерците оставятъ по-доброто и по-вкусното за себѣ си. Въ сичкото кралевство Дагомея са е вкорѣнило вече вѣрованieto въ добриятъ и въ лошакиятъ духове, слѣдователно главното стрѣмление на тамошните жители е да са умиротворяватъ тие начала. На злиятъ духъ са принасятъ повече жертви, защото сѣки желае да го умилостиви и да го накара да пзлѣе своятъ гнѣвъ на друго. Въ старовременни Египетъ е прои-

сходило сѣщото. Историата ни разказва, че египтяните сѣ са покланяле на змиите, на крокодилете и на много други животни, които сѣ тие даже балзамироваде и държали въ царските гробници, като важна свѣтния. Но въ това сѣщо време тие сѣ даваде божески почести и на ихневманътъ, който е умѣрщвялъ крокодилете, на щъркелътъ, който ѣде малките змии, и на много други, враждебни на злите божества животни. Изъ сичкото това са види, че и египтяните сѣ почитаде крокодилътъ по тие сѣщи причини, по които и змиепоклонниците боготворатъ своите страшни идоле. Двудоръ Сицилийски говори, че единъ римски солдатинъ, въ царствованието на Птоломея Авлетеса, убилъ нечаянно котка. Народътъ са разирилъ и разсѣсалъ го на части. Но най-главното египетското божество е билъ аписъ, т. е. черенъ бикъ, който е ималъ бѣло чело. Най-чудното е това, че почти у сичките старовременни народи са е уважало и боготворило дървото. Въ Индия и до днешния денъ обожаватъ високиятъ бананъ и свѣщенната смоква (*figus religiosa*); старовременните германци сѣ обожалае джбовите дървета; старовременните грѣци сѣ са покланяле на лаврътъ и на маслината и пр.

(Продължава са).

ЗА ЦѢЛЕБНИТЕ СИЛИ НА ПРИРОДАТА.

(Свършва са).

Крвотечение. Когато происхождатъ вънкашни крвотечения или когато тие крвотечения са появляватъ вътре въ нашето тѣло, то и въ двата случая са разединява сѣвръзката между стѣниците на крвещните сѣсуди, слѣдователно крвѣта изтича изъ трѣбиците (артерии, влакнени сѣсуди или вени). Разединението на тие сѣсуди може да бѣде произвѣдено или механически, или по причина на вътрѣшните разрушителни процеси (отъ нагноенията, отъ появлението различни отѣци и отъ възпаленията). Разбира са, че отъ голѣмината и отъ свойството на повредениятъ крвещъ сѣсудъ зависи и количеството на истегаемата крвѣ, т. е. крвѣта може да истича полека и малко, много и бързо. Крвотеченията изъ голѣмите артерии са заиратъ не твърде лесно съ закритие (съ свиване и съ вѣзване) на разединените части, слѣдователно тие влѣкатъ слѣдъ себѣ си смъртъ отъ изтечението на крвѣта; а крвотеченията изъ малките сѣсуди, напротивъ, могатъ твърде лесно да са закрийтъ и сами, ако ние свѣжеме и заткнеме появившиите са отвѣрстия. Ако малките сѣсуди са намиратъ на повърхността и ние можеме да са досегнеме до тѣхъ, то стѣганието, а особенно студътъ (студената вода, ледътъ и снѣгътъ) сѣ най-добрите крвезаирателни срѣдства, защото тие сѣдѣйствуватъ на отворените крвещни сѣсуди да са затворатъ. Необикновенната слава, която е добила арниката, като цѣлебно срѣдство противъ крвотеченията, е за насъ довольно смѣшна; ние знаеме, че тя при вънкашните употрѣбления, — въ видъ на спиртна или на водена настойка (*infusion*), — сама по себѣ си нѣма никакво дѣйствие и че въ тие случаи дѣйствова само спиртътъ и студенината на водата. Но още по-смѣшно е онова вѣрование, което ни разказва, че хомео-

патическите приѣми на арниката, като са употребяват извътре, спиратъ така сѣщо кръвогеченията. Разбира се, че ако е сичкото това така, то, по моето мнѣние, е по-добре и по-разумно да вѣрваме въ симпатическото лѣчение, т. е. въ баянпята при кръвотеченията, защото въ такавъ случай баремъ психическото влияние може да по-дѣйствува успокоително на кръвообращението. Да отговориме сега на въпросите, какъ и съ какво спира природата кръвотеченията и какво става съ изтѣклата вече кръвь? 1) Кръвотечението са спира съ това, че поврежденниятъ сѣсудъ са сжкращава, даже и умалява, и при това са затака или закрива съ кръвенна затицалка, т. е. съ засжхнало кръвенно влакнисто вѣщество. Когато истеклата кръвь са сжспири, то може твърде лесно да образува подобие на захлупакъ надъ отвѣрзтието на сѣсудътъ, пзъ когото изгича кръвь, и съ това да възпрепятствува на по-нататашното кръвоизлияние. И така, по-големата частъ отъ вътрѣшните кръвотечения са излѣчаватъ отъ самата природа. 2) При вътрѣшните кръвотечения, кръвьта, като нѣма исходъ, са сжспирва и раздѣлява са на твърда частъ или на сгжстинакъ и на водена частъ или на цвиковникъ. Бива и така, щото при вътрѣшните кръвотечения кръвьта са не сжспирва, а става воденикава. И въ единътъ и въ другиятъ случай най-напредъ са вѣрща въ кръвьта воденистата частъ, а послѣ сгжстинакътъ заедно съ кръвещите топченца. Сгжстинакътъ и кръвещите топченца са разлагатъ и размегчаватъ по-напредъ въ окружащата ги воденикава частъ. Цвѣтътъ на кръвьта зависи отъ особено вапцидно вѣщество. Когато това вѣщество са измѣнява при вътрѣшните кръвотечения, то вапца и сжсѣдните съ него ткани ту съ черенъ, ту съ зеленъ, ту съ зелено-жматъ или само съ жматъ цвѣтъ. Онова мѣсто, на което сж произлѣзле излиянията, ние можеме да познаеме даже и тогава, когато по-големата частъ отъ кръвьта е попиена вече назадъ. Подобни бѣлѣзи могатъ да останатъ на това или на онова мѣсто даже и презъ сичкиятъ животъ на човѣкътъ. Случва са и така, щото сгжстинакътъ при вътрѣшните кръвотечения да са не смегчи, нито да са вѣрне назадъ въ кръвьта, а, напротивъ, или да са преобрази на влакниста ткань или да сжстави мѣлоподобна (тибиширена) масса. Въ други случаи сгжстинакътъ дѣйствува като трънь, раздражава сжсѣдните части и развива въ тѣхъ възпаление или нагноение, т. е. образува отѣкъ, който, като са издуе и разпукне, изхвърга заедно съ гнойтъ и разложившиятъ са или разрушившиятъ са вече сгжстинакъ. Освѣпъ хирургическите помощи, студътъ е едно отъ най-добрите кръвозапирателни срѣдства. Студени компреси или ледъ трѣба да са турятъ непосредственно на кръвоизтѣкающето мѣсто, защото тие двѣ срѣдства способствуватъ най-много на природата да дѣйствува цѣлебно. Но това сждѣйствие са достига най-добре съ сжвършененъ покой и съ хоризонтално положение на сичкото тѣло, а особено на истекающиятъ отъ кръвь членъ. Освѣпъ това, приливатъ на кръвьта камъ това или камъ онова мѣсто са умалява и въ такавъ случай, когото умалиме дѣятелността на сжрцето. Послѣдната цѣль аллопатинтъ достига съ норкатически вѣщества, а особено съ Digitalis purpurea, когото хомеопатинтъ съ неговото нищо никакъ не може да достигне до това. Ако произлѣзе силно

истечение на кръвьта, то тя трѣба да са вѣрне назадъ съ лесносмилаема и съ хранителна храна. Днетата въ времето на кръвотеченията не трѣба да са сжстои отъ възбуждающа храна, а, на противъ, отъ прохладително, легко и удобоваримо ѣдене и пчене. Сичко, щото усилва бнението на сжрцето (като кафе, чай и спиртуозни питнега) трѣба да са отстранатъ съ особено внимание. Воздухътъ въ стаята трѣба да бѣде прохладенъ, а не топълъ.

Възпаление. Възпаленията, както и кръвотеченията, въ повечето случаи са излѣчаватъ отъ силата на природата, и това излѣчение бива или подижално, или оставя послѣ себѣ си по-големи или по-малки, явни или тѣшки послѣдствия, които са сжстоятъ отъ различни измѣнения на пораженната отъ възпалението частъ. По нѣкой пътъ възпалението произвожда смъртъ на пораженната частъ, и тая болѣсть са нарича кангренъ. Само въ малко случаи, а особено при възпалението на вѣнчанните части, помощта на лѣкаринтъ е дѣйствително и очевидно полезна, а при възпалението на вътрѣшните органи тя може да сждѣйствува твърде незначително въ цѣлѣтниятъ процесъ на природата. При хомеопатическите лѣчения, — дѣто лѣкарствата сж равни съ 0, — болѣстьта е представена сама на себѣ си. Ето защо, когото тие болѣсти са лѣчатъ съ хомеопатически срѣдства (обыкновенно съ аконитъ), намъ са чини, че тие лѣчения сж принесли полза. По нѣкогашъ пренебрѣжението на извѣстните спомогателни срѣдства (напр. при очните възпаления) може да произвѣде големи поврѣди. А какво нѣщо е възпалението? — Неестественно нахлѣване кръвь въ най-тънките и повечето пъти разрушени кръвенни сѣсуди, въ които обыкновенно въ това време кръвьта тече или сжвѣсѣмъ полека или са запира окончателно. Тие тънчайши сѣсуди са наричатъ влакненни или капиллярни и съ тѣхъ са поддържа обмѣненнито (тгое) на материята, слѣдователно и храненнито или животътъ на сичките органи. Въ това сѣщо време когото кръвьта протича полегичка чрезъ тънкостѣнните и ситообразно проходящите по сичките части на нашето тѣло влакненни сѣсуди, които сжединяватъ крайовете на артерията съ началото на вените, и когото изъ кръвьта, презъ стѣнниците на влакненните сѣсуди, излѣзатъ въ тканите на тѣлото водениста хранителна материя, то изъ тие сѣщо ткани, презъ тие сѣщи стѣнници на влакненните сѣсуди, са изхвърга преживѣлата и преобразившата са на воденикава тѣхната сжставна частъ и отива въ вените. И така, чрезъ посрѣдничеството на влакненните сѣсуди проксжждатъ и отдѣляванията или изхвърганията и попиванията или внасянията. Тие два процеса са нарушаватъ чрезъ възпалението, въ времето на което влакненните сѣсуди и кръвообращението въ тѣхъ са намира въ ненормално и въ неестественно сжстояние, слѣдователно нарушава са и правилното хранение на възпаленната частъ. Важността на това разстройство зависи отъ степенъта на сжбранната кръвь, отъ степенъта на разширението влакненните сѣсуди и отъ количеството на заплѣвшата са кръвь. Незначителните степени, когото кръвьта са набира въ влакненните сѣсуди не въ твърде голѣмо количество и когото са излѣчава скоро, лѣчителите обыкновенно наричатъ приливъ или сжбира-

ние голямо количество кръв. А ако кръвта са съби-
ра въ достатъчно голямо количество, ако са появи не-
подвижност, ако из сѣниците на влакненните
сжуди протѣва воденистата частъ на кръвта и ако
при разкъсването на сжудите изстича и самата кръв;
съ една дума, ако при такива измѣнения болната частъ
не може да дѣйствува и въ нейните вънкашни части са
появява горѣнина, червенина, отѣкъ и болѣзнь — то-
гава тие явления земени заедно са наричатъ въспа-
леніе. Вѣществото, което извира при възпаленията изъ
разширенните и изъ преплненните съ кръвъ влакненни
сжуди, са нарича изпотъ или ексудатъ. Тоя ек-
судатъ е материя, изъ когото са образуватъ болѣзне-
ните материи, воденисти или твърди, доброкачествени
или злокачествени, приносящи полза или причиняючи
вреда (като, напиримръ, гной, гнила воденикавостъ и
влакненни или канцерни отѣци), сѣдователно ексудатътъ
може да причини или разрушение на тканите и образова-
ние отѣци, или излѣчение (на раните, на язвите, на сгроше-
ните кости и пр.) А защото лѣчителътъ не може да оп-
редѣли тутакси послѣ появленіето на възпаленіето, ко-
ето произхожда отъ изпотътъ, какво именно положение
или какви именно измѣнения ще да претърпи тоя изпотъ,
то той не може преди време да опредѣли вѣрно и исхо-
дътъ на възпаленіето. Така сѣщо не е възможно и да
са предкаже колко време ще да са продължи възпалене-
то заедно съ своите изпоти. Колкото за причините, ко-
ито произвождатъ възпаленията, ние ще да кажеме само
това, че тие причини сѣ до такова многочислени и че
произхождатъ отъ толкова разнообразни вътрѣшни и
вънкашни вредителни влияния (раздражения), щото ние
можеме само въ твърде малко случаи да ги опредѣлимъ
точно, а особено за това, че тие могатъ да произвѣдатъ
своите дѣйствия изведнашъ както на сѣниците на влак-
ненните сжуди и на тѣхната окръжностъ, така и на
нервите и на кръвта въ влакненните сжуди. Да каже-
ме на кратко, въ сегашното време още е невозможно да
покажеме точно предварителните явления при началото
на възпаленіето; но въ това сѣщо време при развитіе-
то на това възпаление и при изпотътъ, тие явления ста-
ватъ твърде ясно видими и ние можеме твърде лесно да
ги наблюдаваме, а особено съ помощта на микроско-
пътъ. По-яки признаци при възпаленията, а именно тѣле-
сенъ огнь, червенина, отѣци, болове и повреждения на
правилното кръвотечение, ние можеме да видимъ само
на вънкашните части на тѣлото. Сичките тие признаци
биватъ не еднакви, т. е. едни биватъ по-силни, други по-
слаби, и сѣки отъ тѣхъ има свое произхождение. Чер-
венината на възпалените части зависи отъ голямо-
то число влакненни сжуди и отъ събравшата са въ тѣхъ
кръв; тя бива ту свѣтла, ту темна, ту равномерно рас-
пространена, ту прилича на дърво или на мръжа; най-
послѣ, тя са умалява по причина на изпотътъ и въ та-
кавъ случай обикновенно дава своето мѣсто на „бѣлова-
тата“ материя. Въспалителниятъ отѣкъ сжотвѣтствува
на количеството отъ набравшата са въ влакненните сж-
судн кръвъ и на изпотите. — тя бива ту мегка, ту твър-
да, сжобразно съ това, какавъ е ексудатътъ, воденистъ
ли е или е гъстакъ. При възпаленіето, горѣщината са
ушца както отъ болниятъ, така и отъ ржката на дру-

гиги, която са туря на пораженната частъ. Тая горѣщи-
на обикновенно превъзвшава на нѣколко градуса есте-
ственната топлина на тѣлото и зависи отъ кръвосъби-
раието и отъ измѣнившего са хранение. Боловете, тѣш-
ките ушциания, горѣщието и др. т. са появяватъ при
въспаленіето по причина на раздраженіето чувствую-
щите нерви. Колкото зараженната частъ е по-богата съ
подобни нерви, толкова и боловете въ времето на въспа-
леніето биватъ по-силни. Твърде чѣсто боловете въ въс-
паленната частъ изчезватъ изведнашъ самп по себѣ си
по причина на изпотътъ и съ това даватъ поводъ да са
мисли, че тие сж са унищожиле отъ употребенните лѣ-
чителни срдѣства и че възпаленіето е преминало, ако
ексудатътъ се още и да сжществува, т. е. ако болѣзъта още
и да са не е свършила. Разстроиството на дѣя-
телността въ възпалениятъ органъ, ако глѣдаме
на обширността и на степенъта на възпаленіето, може
да бжде повече или по-малко значително, а по нѣкогашъ
неговото поправяне и сжсѣмъ са унищожава. При въс-
паленията са измѣнява храненіето, а заедно съ него и
формата или величината на болната частъ. При въспа-
ленията са случватъ повече или по-малко силни кръво-
течения отъ разстроиството на единъ или на нѣколко
преплненни съ кръвъ влакненни сжуди. Ако множи-
сленните чувствителни нерви са раздражаватъ твърде сил-
но отъ възпаленіето, то това раздражение, чрезъ посред-
ничеството на кръвообращеніето, дѣйствува и на сжр-
дечните нерви и съ това увеличава дѣятелността на
сжрцето (чѣсто биение на пулсътъ и трѣскаво сжстояние).
Колкото единъ човѣкъ бива по-раздражителенъ, толкова
по-лесно са появява у него и трѣскаво сжстояние
въ времето на възпаленіето. Вѣрното распознавание на
въспаленията въ вътрѣшните органи, които сж недостъ-
пни за око, въ много случаи е сжсѣмъ невозможно за
лѣчителътъ, а въ други, напротивъ, то е възможно, при
точното знание физическите измѣнения на възпалениятъ
органъ, който са открива съ помощта на физически-
те изслѣдования (преимущественно чрезъ потупването
и слушаніето). Ето защо хомеопатите, въ по-голямата
частъ отъ случаите, не сж въ сжстояние да дадатъ необ-
ходимата смѣтка за сжстояніето на болѣзъта. При из-
лѣченіето на възпаленията, а особено на достъгаемите
вътрѣшни и вънкашни части, лѣкаринътъ твърде чѣсто
може да има благотворително влияние, ако употреблява
такива срдѣства, които изспразватъ и сжсжватъ препл-
ненните съ кръвъ и разширенните са влакненни сжсудн.
Срдѣствата, които са употребляватъ отъ него въ подоб-
ни случаи, ако земеме предъ видъ продължителността
и мѣстото на възпаленіето, биватъ до толкова разноо-
бразни, щото не е възможно да са изчислатъ тука сич-
ките. Хомеопатинътъ твърде чѣсто въ тие случаи вреди
съ това, че намѣсто очевидно дѣйствующитите аллопа-
тически срдѣства, той употреблява своите сжсжршенно
безполезни лѣкове. Трѣба да кажеме и това, че са
изскра сжсжршенно друго лѣчение при възпаления-
та въ оние случаи, когато е преминалъ вече изпо-
тътъ, а по причина на това е изчезнало и нахлуѣ-
ваніето на кръвта въ влакненните сжсудн. Ако са
случи така, то ние трѣба вече да са постарееме не
за отдалеченіето на естественното сжбиране на кръ-

вѣта, и за отдалечението или за безвѣдността на изпотятъ.

КРАТКИ ПОНЯТИЯ ЗА ЗЕМЛЕДѢЛИЕТО.

7) Отъ сжставтъ на почвата. Лучите на слжницето, когато преминуватъ презъ въздухтъ, го не нагрѣватъ непосредствено, слѣдователно той добива своята топлина отъ нагрѣяната повърхност на земята така сжщо, както въздухтъ въ нашите стаи добива своята топлина отъ пещите. Колкото е по-прозрачно едно тѣло, презъ което преминуватъ слжнечните лучи, толкова по-слабо бива и неговото нагрѣване. Така, напиримѣрь, водата никога не може да са нагрѣе така, както са нагрѣва земята, а особено металите, защото водата, както и въздухтъ, пропуска презъ себѣ си топлината. Но въздухтъ е по-прозраченъ отъ водата, слѣдователно той са нагрѣва отъ слжнечните лучи още по-тѣшко. Ако желаете да са увѣрите въ справедливостта на това явление, ние ви сжвѣтоваме да са качите на нѣкое високо мѣсто или да са повдигнете на въздухтъ съ нѣкой балонъ. Колкото са изскачвате по-нагоре, толкова ви става и по-студено. Ако достигнете до една значителна височина, то ще да видите, че тамъ владѣе страшенъ студъ и че човѣкъ може твърде лесно да замързне, ако на земята и да сжществуватъ голѣми горѣщини. Сичкото това произхожда отъ туй, че земната топлина не отива до голѣмите височини и че въздухтъ не може да са нагрѣе отъ лучите на слжницето. Разбира са, че колкото повече е нагрѣяна пещта, толкова по-топло става и въ стаята. Сжщото ще да кажеме и за земята. Колкото лучите на слжницето сж по-силни и колкото земята е нагрѣяна повече, толкова бива по-топла и атмосферата, т. е. окръжающиятъ ни въздухъ. Но ние казахме вече, че не сичките тѣла могатъ да са нагрѣватъ еднакво, т. е. че едни пропускатъ слжнечните лучи, а други не, слѣдователно и температурата по едни мѣста бива прохладна, а по други горѣща. Това явление зависи и отъ сжставтъ на почвата. Сѣки вече знае, че една почва смхне лесно, а друга мжчно; че една почва задържа надъ себѣ си голѣмо количество вода, а друга я попива; най-послѣ, че една почва увлажжава въздухтъ съ своите блата, рѣки и гойлове, а друга го нагрѣва до толкова, щото покриващата я влага са преобразява на пара. Ако земеме малко пѣсакъ и малко гнила, ако ги намокриме и ако ги туриме на слжнце, то ще да видиме, че пѣсактъ ще да са нагрѣе и ще да изсжхне по-скоро отъ гнилата; а изъ сичкото това ние можеме да си сжставиме такова заключение, че пѣсакливата почва дава на въздухтъ горѣщина и сухость, а гнилата, напиротивъ, смхне полска и водата стои надъ нея, като въ паница, слѣдователно, като я задържа така сжщо, както и горите, то образува блата и гйлове. Ако ние си въобразиме такова едно мѣсто, даже и въ горѣщите климати, косто е покрито само съ чиста гнила, то трѣба тутакси да си въобразиме и това, че климатътъ на това мѣсто, безъ никакво смжмѣние, е суравъ, защото подобно мѣсто трѣба да има обширни блата, за влиянието на които ние говорихме вече. Както неумѣренното количество на горите, така и неумѣренното количество на гнилата иматъ голѣмо влияние на почвата, а равниците и безгорите пустини иматъ еднакви дѣйствия съ пѣсакливите равнини. Чистоваровата почва

така сжщо не е твърде благоприятна за растителността, т. е. тя има голѣмо сходство съ чистата гнила. Черноземната почва, която, като сѣко черно тѣло, владѣе голѣма способностъ да са нагрѣва, има благотворително влияние на климатътъ и за това, защото поглѣща въ себѣ си достаточо количество вода, слѣдователно нейната топлина са уравниваща постоинно. За да са нагрѣе едно тѣло на слжницето, нему е нужно не да отражава, а да поглѣща лучите му, слѣдователно, ако черните предмѣти са нагрѣватъ до 10 градуса по Реомюра, то сивите не достигатъ нито до 5. — Ние видиме тѣлата само тогава, когато лучите на свѣтлината падатъ на тѣхъ и, като са отбжсватъ отъ тѣхъ, попадатъ въ очите ни; а когато едно тѣло поглѣща въ себѣ си лучите и не позволява имъ да ни идатъ въ очите, то намъ са чини сичко черно. Ако желаете да са убѣдите въ това, ние ви сжвѣтоваме да влзете въ нѣкоя темна стая. Разбира са, че въ такавъ случай даже и бѣлите стѣни ще да ви са покажатъ черни, защото са не освѣтляватъ и защото не отражаватъ отъ себѣ си свѣтли лучи. Но да оставиме тие нѣща, защото нашата цѣль е не да обясняваме физическите явления, а да разглѣдаме какво влияние има почвата на температурата и на растителността. Въобще може да са каже, че колкото е по-роховита (*terre molle*) почвата, толкова по-скоро тя и изсжхва и толкова по-лесно са нагрѣва отъ слжницето. Това явление бива даже и въ такавъ случай, когато почвата не е сама по себѣ си роховита, а е разрохорена или разровена съ ралото на земледѣлецтъ. Сичкото това ние можеме да усѣтиме и сами, ако идеме на полето и ако походиме по изоранните ниви и по неизоранните ливади. Надъ нивите, а особено послѣ жѣтвата, въздухатъ бива много по-топалъ, нежели надъ ливадите, т. е. надъ оние мѣста, които не сж разровени. Който отъ васъ е ходилъ дълго време по полетата, той трѣба да е забѣлжилъ, че отъ топлинѣ въздухъ ние доволно чѣсто дохождаме на такива мѣста, които сж влажни и прохладителни. Разбира са, че въ такавъ случай ние чувствуваме доволно усѣтливо тоя въздухъ именно за това, защото сме дошли изъ горѣща мѣстностъ, дѣто въздухтъ е билъ сухъ и топалъ и дѣто почвата е била нагрѣяна достаточо. Ако разглѣдаме това явление съ особенно внимание, то ще да са увѣриме, че почвата играе голѣми роли въ сѣко едно отношение. Сичкото това ни дава поводъ да дадеме на нашите земледѣлци слѣдующиятъ сжвѣтъ. Когато земледѣлецтъ купува земя въ горѣщите и въ сухите страни, то трѣба да обжрща изключително внимание на почвата, т. е. той е длженъ да избере такава почва, която умѣрива горещината и която задържа влагата; въ оние страни, които сж мокри и блатисти, почвата трѣба да бжде такава, която умѣрива влажността; а въ студениите мѣста, които въобще биватъ небогати съ растителностъ, той трѣба да тжрси такава почва, която дава топлина. А въ оние случаи, когато почвата не сжотвѣтствува на нашите трѣбования, човѣкътъ е длженъ да употреби своите искусства и да накара и почвата, и климатътъ да му бждатъ полезни и да удовѣтворатъ неговите желания. Ако за пѣрвъ пѣтъ и да ни са чини, че земледѣлецтъ не е въ сжстояние да испжлни своите желания, т. е. да поси гнила и да я смѣсва съ черноземтъ или да я смѣсва съ сухата почва, за да я направи по твърда, а заедно съ това и по-прохладна и по-влажна, или да насипва на гнилистата почва пѣсакъ, за да й даде роховитостъ, топлина

и сухостъ, но здравето размишление и неуморимият труд помагатъ на човѣществото и въ това отношение. Умните хора намиратъ срѣдства да измѣнятъ свойствата на почвата, безъ да докачатъ сѣмстватъ ѝ. Когато земледѣлецътъ познава своята почва и когато има въ главата си здравъ мозакъ, той може, безъ да мѣша гнила съ черноземътъ или пѣсакъ съ гнилата, да покори почвата и климатътъ и да ги употреби съ изобилна полза. Тамъ, дѣто земята е роховита, около нивите, даже и между нивите, трѣба да има и ливаде, защото тревата затуля земята отъ слънечните лучи, а съ своите корѣне я свѣзва въ по-твърда масса. Съ една дума, съ помощта на ливадите или на тревата, земледѣлецътъ ослаблява влиянието на слънечните лучи и не позволява имъ да изсушаватъ почвата, която е засѣяна. Изъ сѣчкото това ние видете твърде ясно, че човѣкътъ е властенъ да побѣди и самата природа, ако само въ неговата глава са намира достатъчно здравъ разумъ и мозакъ и ако знае какъ да употреби сѣко едно явление за своята сѣществена полза. Но за тие нѣща ние ще да поговориме по-пространно въ слѣдующа глава.

(Продължава са).

ЗА ВОСПИТАНИЕТО ВЪОБЩЕ.

Ни въ една страна са не говори и не пише толкова много за воспитанието и за първоначалното образование на момчетата и на момичета, колкото въ Англия, слѣдователно ние имаме намѣрение да поговориме най-напредъ за ингелизките воспитателни системи. Да захванеме отъ началото, т. е. отъ самото рождение на младенецътъ. Намѣсто безсмисленното пеленане или повиване, което е осъдено и отъ медицината, и отъ сичкиятъ разуменъ свѣтъ, ингелизете облачатъ новороденното дѣте въ дълга и широка фланелева риза, която го варди и отъ студѣтъ, и отъ влажниятъ въздухъ. Но най-важната услуга, която принася тая риза на малкиятъ човѣкъ, са заключава въ това, че нѣжното и още крѣхкото сжздание са не стѣснява ни най-малко и че неговите движения биватъ свободни, т. е. че тя му позволява да обжрща своите малки членове по своего желание. Трѣба да кажеме и това, че ингелизките дѣца отрасватъ въ крайна чистота, която, да кажеме право, е потрѣбна не само на дѣцата. Освѣнъ това, ингелизете са стараятъ, щото въздухътъ въ оная стая, въ която спатъ дѣцата, да бѣде чистъ и температурата му да е нито топла, нито студена. Оная стая, която са назначаватъ за спане, са оставя презъ денъ дълга време отворена, слѣдователно въздухътъ ѝ са очисти; а оная стая, въ която дѣцата играятъ презъ денъ, са отваря въ онова време, когато тие са намиратъ въ своите постѣли. И така, ингелизете нѣматъ нужда да изнасятъ дѣцата си на дворѣтъ и да ги развождатъ по пѣтищата, отъ които са повдигатъ прахове и испарения. Положително е вече доказано, че оние дѣца, които играятъ, спатъ и ѣдатъ въ една стая, биватъ нездравни; положително е вече доказано, че очистениятъ стайни въздухъ е много по-здравъ отъ вжнкаяниятъ, който доводно чѣсто бива вредителенъ даже и за най-здравите и за най-ягките гърди; най-послѣ, положително е вече доказано, че сту-

дениятъ и мокриятъ въздухъ убиватъ множество млади сжщества. Ето що говори единъ отъ най-новите пѣмски игиенисти. „Най-големите опустошения въ дѣтскитъ миръ произвожда суравиятъ, влажниятъ и студениятъ въздухъ, защото той причинява твърде лесно смъртелни болѣсти ту въ джхателниятъ апаратъ, ту въ пищеварителните органи. Болниятъ дробъ вѣче слѣдъ себѣ си, — като най-главно болѣзненно явление, — кашлица; а заболѣниятъ стомахочирвенни каналъ произвожда разслабление (diarrhoea), и бжлване. Кашлицата произхожда отъ вдыхането влаженъ и студенъ въздухъ, а разслабленето — отъ изстиването на долната частъ на тѣлото, а особено на корѣмътъ. Ето защо, когато е студено и когато духа сѣверенъ или восоченъ вѣтаръ, малките дѣца сжвѣтъ не трѣба да са изнасятъ или да са извождатъ на дворѣтъ и на улицата. Презъ зимата, когато въздухътъ е студенъ, ако дѣцата сж сжвѣтъ здрави (т. е. ако не кашлатъ), ние можеме да ги изнасяме само въ такавъ случай, когато не духа вѣтаръ и когато грѣе слънце.“ Но въ това сжщо време тая сжщи докторъ предпочита чистиятъ въздухъ въ чистата стая и сжвѣтова майките да обжрнатъ исклучително внимание на това дѣло. Дрѣхите на ингелизките дѣца биватъ топли, здрави и свободни; тѣхните глави са не покриватъ съ фесета и съ чолмета; тѣхните кржстове са не стѣгатъ съ сиджме. Освѣнъ това, на дѣцата са дава пжлна свобода да играятъ, да скачатъ, да са боратъ, да прикатъ по дворѣтъ (когато е хубаво времето), да роватъ земята и да са катератъ по джрветата. Разбира са, че свободните движения на тѣлото сж най-главните условия за дѣтското здравие. Съ една дума, естественното воспитание на дѣтето играе въ Англия най-сжществениите роли. Ингелизете сж разбрали вече, че самостоятелността, както и сѣко друго чувство, са привива въ дѣтето не изведнашъ и че за образованието истинно честни, трудолюбиви и характерни граждани е нужно още отъ младите години да са вкорѣвява въ дѣцата увѣреностъ въ тѣхните собствени сили. Въ Англия никой не може нито да помисли, че майката е джлжна да учи дѣтето си да ходи. Тя го оставя на пжлостта, дѣто то може да лази и да играе, дордѣ само не почувствува сила да са исправи и да захване да прѣстѣпня. Ингелизинътъ жѣлае, щото и най-малкото дѣте да прави сжзнателно сжчко, щото прави, защото, по неговите думи, оние навици, които са усвояватъ отъ малолѣтството у по-големата частъ отъ двоеногите сжщества, — да са облѣгатъ на чуждите тоѣги и да са надѣятъ на своите сжсѣди, — са заимствуватъ въ първите години и продължаватъ са презъ сичкиятъ животъ на човѣкътъ. До каква степенъ сж влиятелни физическите стѣснения на човѣческиятъ характеръ са види изъ слѣдующите думи на Др. Бока. „А съ какво са захваща дошавото воспитание на дѣтето? — пита той и отговаря: „Ние го носиме по цѣль денъ на ръцете си; ние го люѣме непрестанно; ние го приспиваме съ различни пѣсни и пр. Даже и най-малкото дѣте твърде скоро привиква камъ сичките тие движения, щото плаче или са дѣре, ако престанеме да правиме това. А защото домашните бжрзатъ тая си частъ да успокоятъ плачущето дѣте, като го носатъ на ръце и т. д., то невинното сжщество малко-по-малко са приучаватъ да достига съ виковете своите жѣла-

ния и слѣдъ време става твърдоглавъ и безхарактеренъ човѣкъ.“ И наистина, ако изгледеното дѣте са успокоява само послѣ успивающата го пѣсенъ или послѣ люлянето, то то е вече развалено. Ние сжѣтваме майките да го оставятъ да са дѣре колкото му сжрце желае и да го отучатъ отъ тоя твърде важенъ порокъ. Доказано е вече, че по-големата частъ отъ дѣцата са дѣратъ по причина на галението. „Множество родители, продължава Др. Бокъ, са гордѣятъ съ своеволното на своите дѣца, считатъ го за твърда воля и заставляватъ слугите си да му са покоряватъ. Въ такавъ случай ние не трѣба ниго да са чудиме, че подобни дѣца праватъ само онова, щото имъ е угодно, че силата на тѣхната воля са не направлява камъ желанието и камъ правението добро, а за властѣта надъ себѣ си и за повиновението, въ което са сжстои главната дѣтска добродѣтелъ, у тѣхъ нѣма ни сѣнка. Трѣба само да надникнеме въ дѣтските стап (Бокъ говори не за простите смѣртни, а за богатите и знатните личности) и ние тугакси ще да са увѣриме въ своеволното могѣщество на плачущите дѣца надъ домашните (надъ слугите), които са преобразяватъ на тѣхни покорни робове и които са стараятъ съ сичките си сили да отдалечатъ отъ тѣхъ сичко, щото би могло и най-малко да ги огорчи или да произведе въ тѣхните сжрца неприятно осѣщанне. Кажете ни сега, можеме ли ние при такова воспитание да търсиме въ дѣтего истинна силна воля, самостоятелност и характеръ? — По-големата частъ отъ дѣцата, чрезъ изжирѣдното и старателното глѣдаче въ очите имъ отъ страната на родителите и на слугите, не само че са приучаватъ да бждатъ несамостоятелни, слабохарактерни и властолюбиви, но отучватъ са да бждатъ самопожертвователни, и изгубватъ сѣка една способностъ да праватъ добро. Трѣба да приучиме дѣтего така, щото то даже и въ игрите да не търси помощници.“ — Когато ингелизете приготвятъ здрави и пжргави дѣца, които сж научени вече на самостоятелни игри, то ги завождатъ въ училището. Ингелизската школа са отличава така сжщо отъ школите почти на сичките други европейски народи. Въ ингелизските училища атмосферата бива чиста и топла и ученикѣтъ са не разболява отъ настивка, отъ краста, отъ келъ и др. т. Необикновените школки строгости въ тие училища почти не сжществуватъ или, да кажеме по-вѣрно, тие сжществуватъ само до толкова, до колкото сж необходими за сжществуването на рѣдовността. Директорѣтъ на едно отъ най-добрите ингелизски учебни завѣдения намислилъ реднашь, противно на обичаите, да назначи надзирателство надъ дѣцата въ времето на тѣхните игри, но скоро билъ принуденъ да са откаже отъ своето намѣрение, защото са увѣрилъ, че подобно стѣснение разваля учениците въ много отношения. Въ училищата, както и въ частния животъ, ингелизинѣтъ са старае да развие въ бждѣщия човѣкъ силна воля, ягкъ характеръ и здраво тѣло. За да достигне своята цѣль, той е измислилъ цѣль рѣдъ игри, които развиватъ тѣлото и които му даватъ живостъ. Освѣнъ сичкото това, по думите на Ескираса, ингелизкото дѣте са приучава още отъ малолѣтството си да посрѣща сѣки единъ неприятенъ случай и да са бори съ стѣснителните обстоятелства. Въ времето на опасностите ингелизинѣтъ бива хладнокрѣвенъ, не пада въ отчаяние

и старае са да си помогне самъ. И така, ученикѣтъ е свободенъ, когато са сжвршатъ лекциите, да употреби своето време по своята воля, т. е. той може да иде на расходка, да играе, да са кжпе, да са бори и пр., но отъ него са изисква да бжде разуменъ или да живѣе дѣте и да е като джентилменъ. Тая дума ние никакъ не можеме да преведемъ на бжлгарски езикъ, както не могатъ да я преведатъ и другите народи. Подъ това име ингелизете подразумѣватъ такавъ единъ човѣкъ, който умѣе да бжде самостоятеленъ, безъ да вреди на другиго. Който направи нѣщо лошаво и който излѣзе изъ границите на ингелизските приличия, той не е вече джентилменъ. Ингелизскиятъ ученикъ са бои да не изгуби уважението на обществото много повече, нежели отъ най-строгите училищни правила. „Ако желаете да бжде синѣтъ ви по-скоро възрастенъ и да добие здравъ разумъ и човѣчески наклонности, то вие сте длжжни да са отнасяте камъ него така, чегато той е излѣзълъ вече изъ дѣтскитъ възрастъ,“ говорятъ ингелизете. Това воспитание дава на дѣцата самонадѣяностъ и привучава ги да са не сирепинатъ презъ животѣтъ си. Въ свободното отъ занятия време вие ще да срѣшнете множество ученици, които, съ сжгласието на родителите, жтуватъ сжсѣмъ сами. Случа са и така, щото четиринайсето-годишниятъ дѣте да върти важна търговия и да има работа съ най-сложните банкирски смѣтки. Разбира са, че и тука са случватъ различни злоупотрѣбленния, не тие злоупотрѣбленния биватъ нищожни, ако ги сравниме съ злоупотрѣбленния у другите народи. Освѣнъ това, ингелизете мислатъ, че погрѣшката, която е направена отъ дѣтего, може да са поправи, а слабостѣта на характерѣтъ остана непоправимъ во вѣки вѣкови. Но ингелизете са грижатъ и за нравственното здравие на дѣтего, както и за физическото. Тие мислатъ, че съ предивременното развитие са убиватъ мислителните способности на дѣтего, слѣдователно тѣхните школки часове за занятия са много по-малко, нежели, напимѣръ, въ французските и въ нѣмските училища. Разбира са, че сичкото това никакъ не врѣди на успѣхѣтъ въ знанието, защото одморившиятъ са умъ запомва по-скоро и усвоява иденте по-лесно. Въ сегашниятъ време ингелизете сж сжкратили още повече часовете за занятия, защото сж успѣле вече да са увѣратъ, че изжирѣдната умствена работа не развива, а зажпва. Механическите работи, които сжставляватъ нѣкое разнообразие при школките занятия, иматъ голѣмо влияние на дѣцата, защото ги праватъ по-внимателни и по-повятливи. Въобще въ педагогическото дѣло не е до толкова важно онова, щото говори или щото прави учителѣтъ, а щото работи ученикѣтъ. У Ескираса ние намираме такавъ единъ примѣръ, който ни доказва твърде ясно, че оние ученици, които са приготвяватъ исклучително подъ надзирателството на учителите или на надзирателите биватъ по-малко приготвени, нежели свободноприходящите. Въ една отъ шотландските школки са намираше и пансионери, и свободноприходящи. Учителите, които считаше панспонерете за поддржка на школата си, помагаше на своите любимци и намираше са при тѣхъ въ времето на приготвяването уроците имъ. А какво е произлѣздо отъ сичкото това? — А его що. Учениците, които живѣе безъ никакавъ надзоръ и които

приготвяла уроците си въ своите градинки или по полетата безъ никаква помощ, стояла почти сѣкога по-високо отъ пансионерите въ сѣко едно отношение. Сичкото това накарадо началниците да са убѣдятъ, че самостоятелниятъ трудъ е по-добаръ отъ сѣка една въжикашна подготовка, която прави дѣтето безхарактерно и която го накарава да не размишлява, а да изучава урокътъ си както напугагль. Послѣ това, въ гореказанната шотландска школа на пансионерите, както и на волноприходящите са дала пълна свобода да употребляватъ своего свободно време и да изучаватъ своите уроци по своего желаніе. Послѣдствията биле утѣшителни. — Шотландските школи въ сегашното време стоятъ много по-високо отъ ингелвзските. Въ Единбургъ сѣществуватъ множество първоначални учебни заведѣния, въ които са стараятъ да воспитатъ не само знающие сѣщество, но и здраво тѣло, здравъ умъ и нравственни начала. Най-главната обязанность на професорите са сѣстои въ това, щото въ дѣтето да не остане или да са не появи себѣлюбие, жестокость, несправедливостъ, наклонность камъ лажката или лажливостъ и др. т. Ако ученикътъ направи нѣкоя погрѣшка, то негови сѣдни биватъ пакъ дѣцата, които разгледватъ и рѣшаватъ важностьта на погрѣшката и наказватъ своятъ другаринъ по своите копиятия. Ние мислиме, че дѣтскиятъ сѣдъ, който са извършва така сѣщо надъ едно дѣте, е много по-сладенъ, нежели учителскиятъ. Съ една дума, ингелвзските дѣца още отъ малолѣтството си захващатъ до разсѣжаватъ за честъта, за добродѣтелта, за лошавите качества, за хорските пороци и т. н.

(Продължава са).

ЗА НАШИТЕ СЪДРУЖАВАНИЯ, КОИТО НОСАТЪ НАЗВАНІЕ ЕСНАФЕ.

Отъ откритието на морскиятъ пѣтъ за въ Индия и отъ откритието на Америка първоначално сѣ са възползувале оные народи, на които сѣ принадлежѣле тие открития. Тие народи сѣ биле португалците и испанците. При сичките добрини, които сѣ послѣдоваде отъ сичките тие открития за науката и за търговията въ Европа, народите въ ново-откритите мѣста сѣ имале пълно право да проклинатъ чаштъ, които ги е запозналъ съ европейците. Португалците и испанците, като завоеватели на оные мѣста, сѣ са отнасяле съ заробѣнните народи твърде жестоко. Тая жестокость е произлязала най-много отъ безграниченъ егоизмъ и отъ ненаситно лакомство. Първите европейски колонии въ Индия и въ Америка сѣ принадлежѣле на португалците и на испанците. Не са минало много време, а по тие мѣста дошде и други европейски народи да праватъ конкуренция на гореказанните два народа. Най-много сѣ са отличале послѣ тѣхъ холандезите. Когато холандезите отхвърнаде игото на испанците и когато възстановиле своята пълна независимость, то най-напредъ отиѣде португалските колонии въ Остиндия. Въ сѣщото време, като конкуренти, са появили и ингелвзете. Добрите закони, кѣто са вовѣде въ Англия въ времето на Елисавета, сѣ дѣде на ингелвзската търговия ново направление и станале сѣ причина

на днешното ѣ величие, като морска сила. И французете, разбира са, не закъснѣле да влѣзатъ въ хорото на тие търговски народи. Както другите народи, така и французете сѣ основале нѣколко колонии. Както са види, всемирната търговия въ 17. и въ първата половина на 18. вѣкове са е раздѣляла между Португалия, Испания, Франция, Англия и Холандия. Португалия е донасяла въ Европа остиндийски произвѣдения и колониялни стоки изъ своите владѣния въ Бразилия; Испания е изнасяла изъ Америка сѣжни метали и тропически произвѣдения; Франция и Англия сѣ донасяде най-много колониялни стоки; а Холандия — ароматически корѣне. Дания е притѣжѣвала една частъ отъ остиндийската търговия, а Швеция са е ползувала само посредствено, т. е. съ преносна търговия. Россия, която е станала въ началото на 18. вѣкъ търговска държава чрезъ реформите на Петра Велики, приѣма отъ день на день по-голѣмо значение въ всемирната търговия. Тя е изнасяла най-много кожи (изъ Сибирь), кѣличне, дърва и други необработени произвѣдения. Въ това сѣщо време Германия и Италия изгубиле твърде много, т. е. по-напредийото си значение въ всемирната търговия. Въ срѣдата на 18. вѣкъ това положение на работите са измѣнило. Още отъ 17. вѣкъ е сѣществувало сѣперничество между Франция и Англия за Остиндия. И единътъ и другиятъ народъ сѣ имале въ ней свои търговски факторства и колонии. Англия сполучила да изтиска френското влияние и да изгони французете. Отчасти чрезъ своего оръжие, а отчасти чрезъ подкупуването на туземните князове, Англия достигнала да владѣе сама и въ тая богата страна. Както въ Остиндия, така и въ Америка, Англия изгонила французете изъ тѣхни владѣния и останала владѣтелица на мѣстата имъ. Сичкото това, както и голѣмото развитие на ингелвзската индустрия, е дало на Англия първенството въ търговията. Това цвѣтуеще положение на ингелвзската търговия са не поврѣдило твърде много и отъ загубата, която бѣше причинена отъ отпаданieto на днешните сѣверни американски щати отъ Англия. Останалите колонии на Англия никакъ не пострададе отъ това, а напротивъ добила нова живость чрезъ своите добри закони. Между тие закони най-голѣмо значение за ингелвзската търговия сѣ добила така нарѣчените мореплавателни акти. Фабриците изникваде като гѣби и износната търговия придобила гигантски размѣри. Съ една дума, богатството на Англия завладѣло търговията насѣкаде. Великата французска революция нанѣсла малакъ ударъ на това ингелвзско първенство. Наполеонъ I. е желалъ не по-малко да унищожи сѣвѣсъмъ ингелвзското влияние чрезъ своята заповѣдь, която запрѣщала на Англия сѣка една търговия съ европейскиятъ материкъ. При сичкото това Англия добила таква владѣния въ Остиндия и другаде, щото почувствувала твърде малко отъ Наполеоновата заповѣдь. Послѣ падѣнието на Наполеона I., — единъ отъ най-голѣмите врагове на ингелвзете, — Англия достигнала изново до едно неопознато до сега величие въ търговията. Нейната политика, като държава, има цѣлъ да поддържа това величие надъ сичките други народи. Тя е толкова хитра въ това отношение и толкова богата въ своите срѣдства, щото са ползува отъ сичките сгодни обстоятелства. Така, на при-

мърт, отпаднаването на сръдна и южна Америка изъ подъ испанското владичество е донесло само ней особенна полза, като ѝ доставило новъ пазаръ за нейните стоки. — Въ най-новите времена търговията е земаала особено разпространение съ държавни и съ други записи. При сичкото това тоя видъ търговия е улеснила лажовните спекулации, които сж имале за слѣдствие голѣмите търговски кризи въ 1825, въ 1826 и въ 1837 г.г. Като голѣма криза са счита австрийската отъ 1873. Едно отъ най-забѣлжителните свойства на нашето време е духътъ за сждружията (association). Тоя духъ е произвѣдъ едно неизброимо множество дружества на акции както въ индустрията, така и въ чисто-търговските предприятия. Но най-голѣмъ вървѣжъ е далъ тоя духъ на сръдствата за транспортътъ (пренасяние). Хилѣди и хилѣди дружества сж са основале и основаватъ са ежедневно. Въобще европейската търговия въ послѣднѣето време е добила такова значение, каквото не е имала никога. При сичките пречки, които тя сръща и до днесъ, като гюмурици, даноци, глоби и др., търговията са е увеличила двойно и тройно отъ времето на парижкскитъ миръ. И така, свършваме краткиятъ нашъ погледъ за търговията въобще, ако и да мислиме, че това поле би трѣбало да са обработи отъ по-вѣщи пера, защото търговията ще бѣде единъ отъ най-силните двигатели на едно по-счастливо бѣлгарско и общечовѣческо бѣдѣще (?).

(Продължава са).

НАРОДНИ ПЪСНИ.

I.

Лѣгнала мома, заспаа
Край море, край бѣли Дунавъ,
Подъ това дърво маслина.
Буѣи ми вѣтрецъ повѣи,
Та си момата пробуди.
Мома го люто клянеше:
„Вѣтре де, не навѣялъ са,
Вѣтре де, не надухалъ са!
Азе си имахъ милъ братецъ, —
Днеска сж деветъ години
Отъ ка е назе оставилъ,
На сжнъ го не бѣхъ глѣдала;
Сега го глѣдахъ пасние.
Братецъ ми тихо думаше:
„Момне де, моя сестрице,
Я иди рѣчи на мама
Предъ вечеръ да ма не плаче,
Вовъ петакъ спорѣдъ сжбота, —
Че са запирамъ та слушамъ
И отъ дружина остаамъ.““

II.

Мито са бѣлѣвъ пободилъ
Вовъ даа 1), вовъ Дери-дере,
Срѣщо седово 2) въ ливаде
Подъ она вишня чирешка.
Кайно 3) си Мито плачеше,
Черешкииъ 4) листе падаха.

1) Да а (тур.) планина, да а л и е — планински жители. Да а л и е въобще са наричатъ доспатските турци, а тѣхните пушки — да а л и йки. 2) С е л о н о намѣсто седото; членътъ (срѣд. родъ) са измѣнява на но. 3) К а й н о намѣсто като, кого, туко, како. 4) Тука са е сжхранилъ творителниятъ надежъ, ако а-та и да са е измѣнила на и, наиримѣръ, намѣсто черешкамъ са произнася чирешкииъ.

Сжбразе сж са, набразе,
Дери-дерскииъ дѣвои
И тѣжно Мито питаха:
„Мито де, добро юначе,
Кайно си лѣжашъ, умиращъ,
Що ти е Мито най-жално,
Най-жално, Мито, най-бално“ 5)?
— „Най-жално ми е, най-бално,
Кайно си иде велидешъ,
Велидешъ, добаръ гергѣовдешъ, —
Кой ще ви доди хороно,
Кой ще ви свири съ свирката,
Съ свирката и съ кемеиено?“

П р и м ѣ ч. Тие двѣ пѣсни и още много други, — които ще бѣдатъ напечатани слѣдъ време въ „Знание“, — сж записани отъ покойни Константинъ Герова. Първата отъ тие пѣсни е записана въ с. Коврищица, а втората е била сжобщена Герову отъ единъ доспатски бѣлгаринъ, родомъ изъ Дери-дере. Да кажеме по-напредъ нѣколко думи за първата пѣсенъ. Въ тая пѣсенъ са повдари едно отъ многочисленните народни вѣрования или суевѣрия, които сж своиственни на сѣки единъ неразвитъ народъ. Бѣлгарете и до днесъ още вѣрватъ, че послѣ смъртта на човѣкътъ душата му са скита по свѣтътъ и обикаля сичките оне мѣста, които е той видѣлъ прѣвъ животътъ си. Народътъ говори още, че душите на мъртавите дохождатъ въ петакъ вечеръта на гробътъ си и слушатъ какъ плачатъ или какъ наричатъ майките имъ. За втората пѣсенъ ние ще да кажеме само това, че народчето ѝ е полугракийско и полумакедонско, че Мито е билъ доспатски свирецъ и че славѣиътъ не е можѣлъ да слуша отъ завистъ неговата свири и неговите пѣсни. Той умрѣлъ отъ чумата и за това е лѣжалъ въ ливадите.

КНИЖЕВНОСТЪ.

За Славянското происхождение на Дунавските Бѣлгаре. Изслѣдование отъ Д. Иловайски. Букурещъ, 1875 г. in 8°, стр. 119. Г. Д. Иловайски е извѣстенъ като историкъ, като мислителъ и като знающа ученъ човѣкъ. Неговата всеобща история, която е написана популарно, ясно, вразумително и съ критически тактъ, е преведена на нѣколко чужди езици. Въ послѣднѣето време тоя ученъ мѣжъ са е рѣшилъ да работи надъ историята на старовременните славянски племена, и нѣколко негови брошури и статии по тая часть сж са появили вече въ печатътъ. Но неговите собствени думи, гореозначенната брошурка е само начало, введение или опитъ за славянското происхождение на бѣлгарете и за тѣхната история. Слѣдъ малко време г. Иловайски мисли да издаде доволно обширно обзорѣние за първоначалната бѣлгарска история, за дѣятелността на Кирила и Методия, за старовременната бѣлгарска писменность и пр. и пр. Ако г. Иловайски испишли общанието си, то слѣдъ двѣ-три години ние ще да имаме и единъ доста добаръ учебникъ изъ историята на бѣлгарскиятъ народъ, написанъ популарно, изложенъ критически и изслѣдованъ съ особена осторожность, т. е. безъ пристрастия и безъ преувеличения. А потрѣбевъ ли е на нашиятъ народъ подобенъ учебникъ? — На тоя вопросъ сѣки отъ насъ ще да отговори утвърдително. Ние сѣбѣмо можеме да кажемъ, че ни една отъ сжществуващите днесъ бѣлгарски истории не отговаря на своето значение и че ни една отъ тѣхъ не може да са приѣме за учебникъ. Историята на г-на Войникова е пълна съ незаслужени похвали на извѣстни личности и съ голѣмо число измислени

5) бално, жално.

факти; историята на г-на Шишкова е написана съ патристическа цѣль и нѣма наученъ характеръ; историята на г-на Крастовича е високоучена и принадлежи на молците; историята на г-на Душанова е суха и безцвѣтна . . . Кolkото за „Историческото обозрѣние на България“ отъ г-на Бобринкова и историите на Венелина, на Гилфердинга и на М. Дринова, ние ще да кажеме само това, че тие не сѫ учебници и не могатъ да са воведатъ въ училищата. Ето защо учебникътъ на г-на Иловайски ще бѣде посрѣшнатъ отъ българскиятъ народъ съ распространени обятия. Но да оставиме това и да поговориме за гореказанната книга. За славянското происхождение на българите сѫ говорили до сега Венеликъ, Уваровъ и нѣкои други, ако тѣхните мнѣния и да сѫ биле посрѣшнати отъ привилегированните историци и филологи или съ насмѣшка, или съ пренебрѣжение, или съ „учена“ яростъ. Биле сѫ и такива учени професори, които сѫ приняли изслѣдованията на Шафарика за непогрѣшими религиозни правила или канони и които сѫ глѣдале на Венелика и на Уварова като на луди хора или като на еретици въ науката, защото тие личности сѫ са осмѣлиле да противорѣчатъ на тѣхните божества и да не одобряватъ тѣхните археологически вѣдѣния. Въ руската литература сѫществуватъ цѣли стотини критики и рецензии, въ които щастливите професори искатъ да докажатъ, ако сичките тѣхни заключения и да са основаватъ на положителна нула, че българите сѫ биле фино-чудско, монголско, татарско, даже и урало-кинезско племе, че тие сѫ живѣле на Волга (отъ названието на която сѫ и добили своето име), че тие сѫ дошли на балканскиятъ полуостровъ и покориле сѫ миролюбивите мизи и траки и че слѣдъ време сѫ са ославили и приняли сѫ нравите и обичаите на своите подданици. Сѫщата приказница са разказва и за русите. Руските славяне биле миренъ и трудолюбивъ народъ, слѣдователно тѣхните войнствени сѫсѣди, т. е. варягите или норманите, са постарале да ги покоратъ, да ги опитоматъ, да имъ дадатъ своето име „русъ“ и да са ославятъ. Боже мой, и за тие нѣща са пишатъ цѣли томове, множество учени диссертации и украсени съ разноезични цитати изслѣдования! Но руската пословица говори, че „законите са пишатъ не за лудите,“ слѣдователно нашата обязанность е да кажеме, че ако нѣкой отъ насъ затвори очите си въ темнината, то ще да му стане още по-темно. Началото на сѣка една история е темно и неудовлетворяюще, но ако нейните оскудни и легендарни материяли са попаднатъ въ рѣцете на буквоѣдите, то и отъ мухата става слонъ. Така, наприимѣръ, между имената на българските царѣове, — ко-вго, както е вече извѣстно, сѫ биле записвани, преписвани и дописвани отъ грацките лѣтописци, — са срѣщатъ и такива, които не звучатъ славянски, но които ни накарватъ да мислиме, че тие имена сѫ биле джкани доста чѣсто отъ грацките историци и че сѫ разваляни още по-чѣсто отъ преписвачете и отъ преводачете. Едно отъ тие имена е Умеръ или Оуморъ. Това име, по неизвѣстни причини, са е показало даже и Шафарикъ за неславянско, и той го е произвѣлъ отъ Омаръ. Ние не желаеме да доказваме, че думите моръ и уморъ сѫ славянски, ще да кажеме само, че и грацкиятъ старовременни пѣснотворецъ, безъ никакво сѫмнѣние, е билъ урало-чудинъ, монголнъ или фино-чудинъ. Друго-яче не бива. Или да приѣмемъ и двѣте, или да отхвърлимъ и двѣте. Но шегата на страна. Когато българинътъ желае да

каже, че тая или оная личность е „учено глупава,“ то той говори, че „Петаръ“ или „Павелъ са е преучили.“ Тие двѣ думи сѫдържатъ въ себѣ си дълбока философия. Ако учениите маже да би глѣдале просто на сѣко едно нѣщо, ако да не би тѣрсили чинове въ ейцата на Леда и ако да не би виждали чудеса даже и въ най-простите явления, то много мѣтти води би са избистрили и множество исторически сѫбития би добили своето надлѣжаще мѣсто. Но ние са отдалечихме отъ своятъ предметъ. Г. Иловайски говори, че имената на българските царѣове сѫ отчасти разваляни, а отчасти непонати. Това е вѣрно. Другото достоинство, което срѣщаме въ книгата на г-на Иловайски, е оная сериозность, която са изисква отъ сѣко едно научно дѣло, а най-повече отъ историческите изслѣдования. Изъ сичко са види; че г. Иловайски е размишлялъ дълго време надъ сѫбраниятъ материялъ и че е употребилъ голѣми усилия при работката на противорѣчащите единъ на други факти. Единствениятъ недостатокъ, който са срѣща въ тая книга, е самиятъ предметъ, който, като сѣко археологическо изслѣдование, е сухъ и незанимателенъ за сичките грамотни хора безъ изключение, ако само нашите братия българе въ сегашнѣто време да не би имале толкова желание да узнаятъ своето прошедше. Но както и да е, а книгата на г-на Иловайски ще да са прочете и ще да принесе полза на сѣки българинъ. Преводътъ ѝ е простъ, удобопонятенъ и ясенъ.

ПОЛЕЗНИ КНИГИ.

* * Краевичъ, К. Начало космографии. Съ политипажамии. Дѣя употребленъ въ срѣднихъ учебныхъ заведѣнияхъ. Спб. 1872, in 8°, IV. + 168 стр. Цѣна 1 рубла. Тая книжка е довольно интересна.

* * Чехия и Моравия. Издавъ славянскиятъ благотворителенъ комитетъ. Спб. 1872, in 8°, VIII + 208 стр.

* * Münch P. Lehrbuch der Physik. 1871 in 8°. Критиката хвалѣ тая книга, безъ да яви нейната голѣмина.

* * Wagner, K. Handbuch der chemischen Technologie. Тая книга е довольно популярна.

* * Staith. Inorganic Chemistry for Elementary Glasses. London 1872, 8mo.

* * Carriber. Old. Showers. London 1872. г. Kerbyet Son. Тая книжка е назначена за дѣцата и въ нея сѫ изложени множество картини изъ животътъ на пасѣкомите, на рибите, на червеците и др. Освѣтъ това, авторътъ е изложилъ накратко нѣкои по-главни объяснения и описания на минералите, на водите и пр. Тая книга е необходима и за нашите първоначални учебни завѣдания.

РАЗЛИЧНИ ИЗВѢСТІЯ.

* Единъ отъ професорете на лондонскиятъ университетъ, г. Сандерсонъ, е издавъ едно твърде любопитно сѫчинение за животътъ на растенията. Сандерсонъ говори, че ако раздражиме нѣкои листе на растението, то са появява електрически токъ (fluxus), който прилича на онзи, който са появява при сѫкращението на мускулете у животните. Опитътъ, който е билъ произвѣденъ надъ това явление, е простъ и удобопонятенъ за сѣкиго. Сѫществуватъ множество растения, въ чашката на които ако клѣкне муха, то са закриватъ, и разкриватъ са само тогава, когато тя престане да шавре и да раздражава цвѣтътъ.

* Въ „Bombey-Gazette“ е помѣстена кореспонденция изъ Япония, въ която са описва наказанието на осемъ души японци и която е твърде интересна. „Азъ бѣхъ очевидецъ, говори кореспондентинтъ, на едно наказание въ Еддо, което произведе на душата ми силно впечатление. Осъдените бѣха осемъ души. Между тѣхъ са намираше и една жена. Главите на тие нещастни хора бѣха отсѣчени съ крива сабля, и тая операция бѣше извършена съ удивителна бързина. Ни единъ отъ осъдените не показва слабостъ или отчаяние. На полянката бѣха ископани три ями, жди които са намираше по една послана червена рогожа. Близко до тие ями бѣше направена четириглава преградка отъ хартия. Двама отъ сѣдиите влѣзоха въ тая преградка, и захвана са смъртното наказание. Осъдените бѣха нарѣдени единъ до други, и джелатинтъ имъ вѣза очите. Най-много ма зачуди необикновенното хладнокрѣвие на джелатинтъ, който бѣше младъ човѣкъ, на 18 години, и който имаше самодоволно лице. Той съ условка удари по рамото пѣрвиятъ престѣпникъ, доведе го близо до ямата на рогожата и заповѣда му да клѣкне на колѣне. Послѣ това той му откри рамената съ слѣдующите думи: „Така е сѣвършено добре.“ Тогава джелатинтъ туря саблята си на шепта на нещастиятъ и притисна я . . . За едно мигновение главата падна въ ямата, и предъ мене остана трупъ, изъ когото изтичаше изобилна кръвь. Джелатинтъ съ такова сѣщо хладнокрѣвие и усмивка повдигна главата, остри я, поправи мустаките ѝ и подаде я на сѣдиите, който съ удовлетворителенъ знакъ му заповѣдаха да продължи своето занятие. Преди да извърши второто наказание, джелатинтъ удари доволно силно пѣрвото тѣло между пѣщите, за да истече по-скоро кръвьта, и послѣ го хвърли на страна. Сѣщото са повтори осемъ пѣти. Никога азъ не сѣмъ нито въображалъ, че човѣкътъ може да бѣде обезглавенъ така лесно! Сѣки можеше да помисли, че джелатинтъ сѣще кочено отъ зелки, ако да не бѣше са чувалъ ужасния и страшния звукъ отъ разрѣзването на мѣсото. Преди сѣко наказание джелатинтъ поливаше саблята си съ вода.“ Тие осемъ души сѣ биле убиеци за политически престѣпления. Родителите и роднините на престѣпниците стоѣле близо до поляната и биле облѣчени въ бѣли дрѣхы. Когато японецътъ облача бѣла дрѣха, то той жалѣе нѣкого, както у насъ обикновенно носатъ черно.

* Баронъ дю Волней, който е изучилъ твърде добре онова влияние, което сѣ произведе двѣте французски предприятия, т. е. тунельтъ презъ планината Монъ-Сени за желѣзния пѣтъ между Франция и Италия и ископането на Суезския каналъ, мисли, че тие сѣ твърде вредителни за французската търговия, ако Франция и да е изхарчила за гореказанните предприятия страшни сумми. Дю Волней говори, че Марселъ и търговията по Срѣдиземно море сѣ претърпѣле въ послѣднийото време голѣми загуби. Пѣтниците, които отиватъ въ Индия, минуватъ презъ Браундизгумъ, безъ да са запиратъ въ Марселъ, а стоката повечето пѣти са испроважда презъ Венеция, която твърде лесно може да стане изново едно отъ най-богатите търговски пристанища въ Европа. Въобще италианските пристанища сѣ са повдигнале твърде значително. Днесъ въ Италиа са праватъ множество кораби, които са назначаватъ за Срѣдиземно море и за южните морета презъ Суезския каналъ. По Червеното море са срѣщатъ вече доволно много италиански кораби.

* Въ „Revue Britanique“ сѣ напечатани твърде интересни свѣдѣния за китайската журналистика. Китайците, спорѣтъ както говори това издание, сѣ умѣле да печататъ книги много по-рано отъ Гуттемберга и достигнале сѣ до извѣсна цивилизация още въ онова време, когато нашите праѣди сѣ живѣле още въ колиби и въ пещери: но при сичкото това тие не само че не вѣрватъ напредъ въ своето развитие и не само че не развиватъ своята журналистика, а одавна вече сѣ са задрѣле на едно мѣсто, казале сѣ „стига“ и дрѣматъ въ своите задоволствия. Въ обширната китайска империя сѣществува само единъ вѣстникъ, който са нарича „Пекинска Газета.“ Сѣки номеръ отъ тоя вѣстникъ са подвѣзва на книжка. Номерите иматъ различна деѣтина, отъ двайсетъ до четиресетъ страници. Печатътъ е безобразно дошавъ и хартията е деѣла и жѣлта. Буквите са набиратъ отдѣлно надѣво. Въ тоя вѣстникъ са печататъ правителственните декрети, които сѣ назначени за обнародване, слѣдователно неговото сѣдържание зависи сѣвършено отъ цѣлите и отъ намѣренията на дѣржавните чиновници. Тоя вѣстникъ е раздѣленъ на три отдѣла: пѣрвиятъ, Кунгъ-Мег-Чао сѣдържа въ себѣ си сичко, щого са отнася до дворѣтъ, т. е. дѣйствиата на чиновниците, движеніята на императорѣтъ, чиновнишенията, церемоніите и пр.; вториятъ отдѣлъ, Чангъ-Нао, сѣдържа императорските декрети; а третията часть, Теокъ Нао, записките на главните офицере. Типографията са намира въ една отъ най-тѣсните улици на градѣтъ. По стѣните сѣ направени санджета, въ които са насипани буквите въ азбученъ порѣдокъ. „Пекинската Газета“ са печата въ нѣколко хиѣди екземплара.

* Единъ отъ членове на Парижската Академия, химикътъ Буало, говори, че ако пропустиме електрическа искра чрезъ такавъ единъ сѣсудъ, който е напѣлненъ съ смѣсъ отъ сѣрна (тюкюртна) пара и отъ кислородъ, то ще да са добие сѣрна кiselота. При тие сѣщи условия водородѣтъ и сѣнеродѣтъ (суапоген) даватъ цѣли рѣдъ различни продукти.

* Изгѣзле сѣ вече нѣколко сѣчинения, които описватъ пространно землетрѣсеніето, което е станало на 26. Фебруария въ 1873 въ републиката Санъ-Салвадоръ и което е разрушило нейната столица Нуева Санъ-Салвадоръ. Погинале сѣ 800 души. Народонаселението на градѣтъ е не по-гоѣмъ отъ 16,000. Загубите, които сѣ произгѣзле отъ това землетрѣсение, са простиратъ до 12 милиона долара. Ако градѣтъ и да са възобновява, но жителите му и до днесъ още трѣператъ отъ страхъ.

О Т Ъ Р Е Д А К Ц И Я Т А .

Г-ну Р. въ Цариградъ. Вашите забѣлѣшки ще да са напечатати малко по-късно, защото нѣмаме мѣсто. Добри сѣ.

Г-ну Б. въ Русчукъ. За пѣсните ви благодариме сѣрдечно. Ако сѣбѣремъ повече подобни пѣсни, то ще да ги напечатаме и въ отдѣлна книга.

ОТЪ АДМИНИСТРАЦИЯТА.

Умоляватъ са сичките наши настоятели и преномеранти да испроваждатъ пари. Молиме настоятелите да ни испроводатъ и имената на преномерантите, за да имъ са испроважда вѣстникѣтъ на-право.

Г-нъ Иорданъ Вжлчовъ търговецъ въ Манчестеръ подарява едно годишно течение отъ в. „Знание“ за Македонските училища.